

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCA

**SVETOVÁ HOSPODÁRSKA, ENVIRONMENTÁLNA, CIVILIZAČNÁ KRÍZA
A BUDÚCE GLOBÁLNE PERSPEKTÍVY**

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

**SVETOVÁ HOSPODÁRSKA, ENVIRONMENTÁLNA, CIVILIZAČNÁ
KRÍZA A BUDÚCE GLOBÁLNE PERSPEKTÍVY**

Diplomová práca

Študijný program: Politológia

Školiace pracovisko: Katedra politológie a európskych štúdií

Školiteľ: Mgr. Tibor Szentandrási, PhD.

Nitra 2011

Bc. Simona Krausová

Podakovanie:

Na tomto mieste chceme poďakovať všetkým, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom pričínili a pomáhali nám vytvoriť túto diplomovú prácu.

Osobitne ďakujeme p. Mgr. Tiborovi Szentandrásimu, PhD. Za jeho ochotu stať sa konzultantom tejto záverečnej práce a za jeho odbornú pomoc a cenné rady, ktoré nám pomohli pri písaní diplomovej práce.

ABSTRAKT

KRAUSOVÁ, Simona: Svetová hospodárska, civilizačná a environmentálna kríza a globálne príčiny [Diplomová práca] Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. Filozofická fakulta; Katedra politológie a európskych štúdií. Školiteľ Mgr. Tibor Szentandrás, PhD. Nitra 2011, s.

Diplomová práca sa zaoberá Svetovou hospodárskou, civilizačnou a environmentálnou krízou a globálnymi príčinami z nej plynúcich. Pri koncipovaní diplomovej práce je nevyhnutné teoreticky objasniť jednotlivé komponenty, ktoré pri vzniku súčasnej svetovej krízy zohrávali významnú úlohu. Naším cieľom pri písaní tejto práce bolo podať obraz o vzniku, príčinách a možnostiach riešenia súčasnej svetovej hospodárskej krízy, poukázať na prepojenosť vzájomných vzťahov medzi ekonomickým, sociálnym a životným prostredím, z čoho plynie záver, že kríza v jednej oblasti sa automaticky prejaví v inej oblasti. V záverečnej časti našej práce v krátkosti naznačujeme, ako možno prostredníctvom vhodných ekonomických stimulov eliminovať devastáciu životného prostredia a zároveň zlepšiť sociálne podmienky ľudí.

Kľúčové slová: Hospodársky cyklus, Finančná kríza, Sekuritizácia, Ratingové agentúry, Environmentálna kríza, Ekologický aspekt, Globálne otepľovanie, Sociálny aspekt, Ekonomický aspekt.

ABSTRAKT

KRAUSOVÁ, Simona: Die Weltwirtschaftskrise, die globale und environmentale Krise und ihre Ursachen (Diplomarbeit) Konstantin Philosoph Universität Nitra, Philosophische Fakultät, Lehrstuhl Politologie und europäische Studien. Ausbilder: Mgr. Tibor Szentandrás, PhD. Nitra 2011, S.

Die Diplomarbeit beschäftigt sich mit der Weltwirtschaftskrise, Zivilisationskrise und environmentalen Krise und mit den Ursachen, die von der erwähnten Krisen ausgehen. Beim Schaffen der Diplomarbeit ist nötig, einzelne Komponenten, die bei der Entstehung der Weltwirtschaftskrise eine gewisse Rolle spielten, auf theoretische Art und Weise zu erläutern. Unser Ziel beim Schreiben der Diplomarbeit war es, eine Darstellung der Entstehung, Ursachen und Möglichkeiten der Lösung der gegenwärtigen Wirtschaftskrise zu geben und auf die Verknüpfung der gegenseitigen Verbindung, die zwischen der ökonomischen und sozialen Umgebung und Lebensraum entsteht, hinzuweisen. Daraus kann man schlussfolgern, dass die Krise in einem Bereich sich automatisch auch in einem anderen Bereich bekundet. Im Schlusskapitel unserer Diplomarbeit wird in Kürze angedeutet, wie man mit Hilfe der geeigneten ökonomischen Stimuli die Devastation der Umgebung eliminieren kann und damit gleichzeitig die sozialen Bedingungen verbessern kann.

Schlüsselwörter: wirtschaftlicher Zyklus, Finanzielle Krise, Sekuritisierung, Rating – Agenturen, Environmentale Krise, ökologischer Aspekt, sozialer Aspekt, globale Erwärmung, ökonomischer Aspekt.

Zoznam použitých skratiek

ABS – Cenné papiere kryté aktívami (Asset Backed Securities)

Cash flow – peňažný tok, hotovostný tok

CLO – Kolaterizované úverové záväzky (Collateralized Loan Obligations)

CO₂ – Oxid uhličitý

EMP - Index špekulatívnych tlakov, index devízových tlakov (Exchange market pressure)

ETB – Etiópska mena birr

FED – Centrálna banka Spojených štátov amerických (Federal Reserve System)

FHLMC - Federálna bytová, úverová hypotekárna korporácia (Federal Home Loan Mortgage Corporation)

FNMA - Federálna národná hypotekárna asociácia (Federal National Mortgage Association)

GNMA - Vládna národná hypotekárna asociácia (Government National Mortgage Association)

HDP – Hrubý domáci produkt (ang. Gross Domestic Product – GDP)

CH₄ - Metán

IBCA – Bývalý názov ratingovej agentúry FITCH

IPCC - Medzivládny panel pre zmenu klímy (Intergovernmental Panel on Climate Change)

MBS – cenné papiere odvodené od hypotekárnych úverov (Mortgage Backed Securities)

N₂O – Rajský plyn

OSN – Organizácia spojených národov (United Nations Organisation)

PTS – Cenné papiere zabezpečené pôvodnými aktívami (Pass through Securities)

SMBS – Syntetické cenné papiere zabezpečené hypotékami (Stripped Mortgage Backed Securities)

SPV – Nebankové spoločnosti vydávajúce cenné papiere (Specil Purpose Vehicle)

USA – Spojené štáty americké (United States of America)

Obsah

Úvod.....	1
1 Hospodársky cyklus	3
1.1 Fázy hospodárskeho cyklu	4
1.2 Teórie hospodárskych cyklov	5
1.3 Najvýznamnejšie teórie hospodárskych cyklov podľa Samuelsona	8
1.4 Predpovedanie ekonomických cyklov.....	10
2 Finančná kríza.....	11
2.1 Definície finančnej krízy z pohľadu vybraných autorov.....	11
2.2 Komponenty finančnej krízy	14
2.2.1 Menová kríza	15
2.2.2 Banková kríza	16
2.2.3 Kríza zahraničného dlhu	17
2.2.4 Systémová kríza.....	18
2.4.1 Tri generácie modelov reagujúcich na finančnú krízu	20
3 Ničivá hospodárska depresia 30. rokov	22
3.1 Príčiny vzniku a prasknutia špekulačnej bubliny v roku 1929	23
3.2 Odlišné pohľady na príčiny svetovej hospodárskej krízy	24
3.2.1 „Veľká depresia“ očami Johna Maynarda Keynesa	24
3.2.2 „Veľká depresia“ očami Milтона Friedmana.....	26
4 Súčasná svetová finančná kríza	27
4.1Prepuknutie finančnej krízy	27
4.2 Finančná kríza a Európska únia	28
5 Proces sekuritizácie.....	30
5.1 Subjekty sekuritizácie	31
5.2 Druhy tranže.....	32

5.3	Formy sekuritizácie	33
5.4	Modely mimobilančnej sekuritizácie a ich charakteristika	34
5.4.1	Sekuritizácia cenných papierov zabezpečených aktívami	34
5.4.2	Sekuritizácia cenných papierov zabezpečených hypotékami	35
5.4.3	Sekuritizácia kolaterizovaných úverových záväzkov	37
5.5	Ratingové agentúry a ich činnosť	37
6	Súčasná environmentálna kríza	40
6.1	Charakteristika ekológie ako vedy	40
6.2	Environmentalistika ako vedná disciplína	41
6.3	Environmentalizmus ako ideológia	42
6.4	Charakteristika prírody a životného prostredia	43
6.5	Koncepcie environmentalizmu 20. storočia	43
6.6	Aspekty súčasnej environmentálnej krízy	47
6.6.1	Ekologický aspekt	48
6.6.2	Sociálny aspekt	48
6.6.3	Ekonomický aspekt	48
7	Ekologická, sociálna a ekonomická kríza životného prostredia	49
7.1	Problémy spojené s ekologickou krízou	49
7.1.1	Miznutie tropických dažďových pralesov	49
7.1.2	Intervencie človeka do klimatických podmienok prírody	51
7.1.3	Postavenie človeka v procese globálneho otepľovania	53
7.2	Sociálny aspekt environmentálnej krízy	57
7.2.1	Problém preľudnenia Zeme	57
7.2.2	Nerovnosť v globálnom meradle	59
	Záver	63
	Použitá literatúra	64

Úvod

Súčasná svetová hospodárska kríza je jedným z najdiskutovanejších a najviac skloňovaných pojmov dneška. Je to problém natoľko komplexný, že jeho podstatu nemožno obmedziť len na jeden jediný konkrétny jav. V priebehu ľudského života sa vynárajú lepšie obdobia a vzápätí ich striedajú tie horšie, ktoré sa netešia obľube človeka. Podobnými fázami prechádza aj ekonomika, kde pozitívne obdobia majú podobu expanzie a obdobia menej priaznivé zasa podobu recesie, ktorá v niektorých prípadoch ústí až do depresie.

Svetová hospodárska kríza zasiahla do všetkých kútov zeme a priniesla so sebou celý rad závažných dopadov politického a globálneho charakteru. Vznik svetovej hospodárskej krízy v podobe, v akej sa nám javí dnes, bol umocnení inováciami v úverovo-peňažnej oblasti, rizikovými obchodmi na finančných trhoch i trendom konzumného spôsobu života modernej doby. Dopady hospodárskej krízy odzrkadľuje aj súčasný stav životného prostredia.

Témou našej diplomovej práce je svetová hospodárska, environmentálna, civilizačná kríza a jej globálne príčiny. Hlavným cieľom našej práce bolo podať obraz o vzniku, príčinách a možnostiach riešenia súčasnej svetovej hospodárskej krízy, poukázať na prepojenosť vzájomných vzťahov medzi ekonomickým, sociálnym a životným prostredím. Vzhľadom na komplexnosť problému, akým svetová hospodárska kríza je, rozhodne nie je naším cieľom obsiahnuť ju celú. Pre lepšie pochopenie danej problematiky považujeme za nevyhnutné ozrejmiť si určité teoretické aspekty, ktoré so zadanou témou priamo súvisia. Predpokladáme, že hlavné príčiny súčasnej ekologickej a civilizačnej krízy majú svoju podstatu najmä v ekonomických katastrofách. Tento predpoklad sa snažíme potvrdiť predovšetkým analýzou ekonomických súvislostí.

Naša práca je rozdelená do siedmych kapitol. V prvej kapitole sa zaoberáme pojmom hospodársky cyklus, jeho sprievodnými fázami a tiež teóriami, ktoré skúmajú príčiny jeho vzniku. V druhej kapitole rozoberáme definíciu finančnej krízy, jej jednotlivé komponenty, dôvody, prečo k finančným krízam dochádza a modely, ktoré objasňujú ich vznik. Tretia kapitola analyzuje hospodársku krízu 30. rokov, hlavné dôvody jej vzniku a tiež odlišné stanoviská k príčinám jej vzniku. Štvrtá kapitola rozoberá súčasnú svetovú finančnú krízu a jej prepuknutie. V piatej kapitole je podrobne definovaný proces sekuritizácie, jej subjekty a formy, taktiež postavenie

ratingových agentúr a ich podiel na vzniku súčasnej finančnej krízy. Šiesta kapitola je zameraná na environmentálnu krízu, na teoretické objasnenie pojmov nevyhnutných pre jej pochopenie a tiež na jednotlivé aspekty environmentálnej krízy. Siedma a zároveň posledná kapitola analyzuje ekologickú, sociálnu a ekonomickú krízu životného prostredia a jednotlivé problémy s nimi spojené.

V diplomovej práci využívame okrem deskriptívnej metódy, pri ktorej nám poslúžila odborná literatúra a internetové zdroje, aj metódu analytickú, a to skúmaním primárnych a sekundárnych zdrojov.

1 Hospodársky cyklus

Vývoj trhovej ekonomiky je zložitý proces, ktorý nie je priamočiary, práve naopak, neustále podlieha ekonomickým exkurzom. Aby sme tomuto procesu dokázali porozumieť, je nevyhnutné poznať činitele a faktory, ktoré majú vplyv na vývoj a smerovanie ekonomiky. Ak hovoríme o výkyvoch v ekonomike, je dôležité diferencovať výkyvy štrukturálne od výkyvov cyklických. Štrukturálne zmeny odzrkadľujú pružnosť ekonomiky ako aj schopnosť, akou sa dokáže prispôbiť podmienkam trhového mechanizmu. Tieto zmeny sa objavujú v situáciách, kedy dochádza k zmene v preferenciách spotrebiteľov, keď sa inovujú technologické postupy alebo keď v rôznych krajinách dochádza k premene komparatívnych výhod. Typickým javom predstavujúcim štrukturálne výkyvy je situácia, keď jednotlivé odvetia obmedzujú výrobu, zatiaľ čo iné expandujú a rozvíjajú sa. Napriek tomu, že pre jednotlivcov sú štrukturálne výkyvy neraz nepríjemné, ich úlohou je transformácia a prispôbenie sa ekonomiky aktuálnym podmienkam na trhu. Iným názvom pre cyklické výkyvy zodpovedá pojem hospodársky cyklus. „*Hospodársky cyklus (business cycles) znamená opakujúci sa nesúlad medzi potencionálnym a skutočným produktom*“.¹

Charakteristickou črtou cyklických výkyvov, je celkový pokles a následný nárast produkcie a zamestnanosti, a to viac-menej vo všetkých oblastiach výroby. Hranica medzi cyklickými a štrukturálnymi výkyvmi je vágna a je obtiažne, ba priam nemožné posúdiť, o aký druh výkyvov sa jedná.²

Hospodárske cykly spôsobujú, že sa vývoj hospodárstva neuberá jedným smerom, ale je možné pozorovať vzostupné i zostupné fázy v evolúcií ekonomiky. Je nutné podotknúť, že terminológia spájaná s hospodárskym cyklom a fázami, do ktorých je zadelený, je nejednotná a v odbornej literatúre často narážame na pojmy ako: ekonomická kríza, depresia, konjunktúra atď.³

---

¹Arendáš, M.: Makroekonómia I. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita 2007, s. 143

²Holman, R.: Ekonomie, 4.vydanie. Praha: C.H. Beck 2005, s. 508-509.

³Arendáš, M.: Makroekonómia I. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita 2007, s. 143

1.1 Fázy hospodárskeho cyklu

Hospodársky cyklus má, podobne ako rok, svoje jednotlivé obdobia, ktoré sú tradične vymedzené v štyroch bodoch. Tvoria ho dve ohraničujúce fázy, vrchol a dno, pri dosiahnutí ktorých dochádza k zvratu cyklu a ďalšie dva stupne, recesia a expanzia, ktoré označujeme ako hlavné fázy hospodárskych cyklov.

- 1) **Vrchol (boom)** - v tomto bode hrubý domáci produkt (HDP) dosahuje svoje maximum. Jedná sa teda o najvyšší bod, v ktorom makroekonomické ukazovatele už nemajú ďalšie prírastky.
- 2) **Dno (spodok)** – v tomto bode HDP dosahuje minimum. Ide teda o bod najnižší. Táto situácia nastáva v prípade, že rôzne ukazovatele podnikateľskej činnosti viac neklesajú.
- 3) **Recesia** – je predstupňom depresie a pomenúva obdobie všeobecného hospodárskeho poklesu definované obvykle ako kontrakcie v HDP (klesá reálny hrubý domáci produkt) na šesť mesiacov (v dvoch po sebe idúcich štvrtrokoch) alebo na dlhšie. Ide o bežnú časť hospodárskeho cyklu keď rast strieda pokles. Vyznačuje sa nezamestnanosťou, stagnujúcimi mzdami a poklesom maloobchodných tržieb. Recesia zvyčajne netrvá dlhšie ako jeden rok a je oveľa miernejšia ako depresia, ktorá pretrváva niekoľko rokov a je spojená s veľmi vážnym úbytkom ekonomickej činnosti. V období depresie klesá reálna produkcia a vzrastá nezamestnanosť, a to až na 15 a viac percent.

*„Recesia, to je keď o prácu príde Váš sused. No a depresia? Ta prichádza, keď strácate prácu Vy“.*⁴

Je nevyhnutné pripomenúť, že hospodárske cykly môžu mať rovnako ako nežiaduce, tak aj pozitívne účinky na ekonomiku. Sprievodným javom spomínanej recesie a depresie je okrem iného aj ozdravovací efekt, ktorý sa prejaví najmä krachom

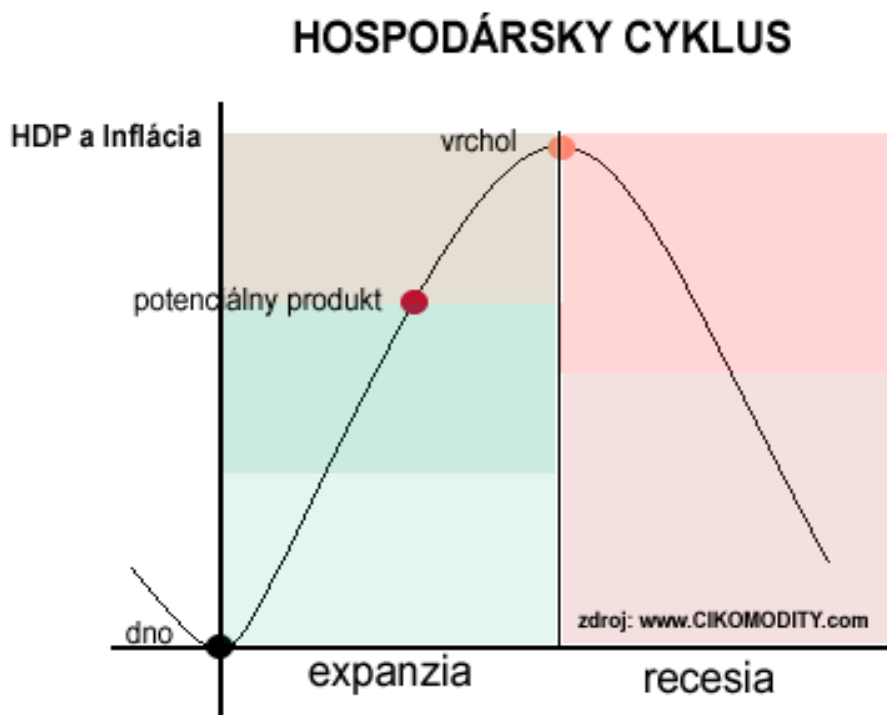
---

⁴Kovanda, L.: Příběh dokonalé bouře a hovory (nejen) s lauréaty Nobelovy ceny o finanční krizi. Praha: Mediacop s.r.o. 2010, s.9

dlhodobo oslabených podnikov a posilnením silných a výkonných firiem, schopných odolať ťažkostiam a ustáť túto skúšku, čím sa prečistí trh.

- 4) **Expanzia (rozmach)** – je obdobie, v ktorom sa zrýchľuje rast reálneho HDP a to rastie nad potenciálny produkt.⁵

Obrázok 1: Hospodársky cyklus

Zdroj: www.cikomodity.com/index.php?action=vzdelavanie-uvod-do-fundamentalnej-analyzy

1.2 Teórie hospodárskych cyklov

Teórií, ktoré sa snažia vysvetliť príčiny vzniku hospodárskych cyklov existuje nemálo. Pri skúmaní a pátraní po príčinách vzniku ekonomických cyklov sa tieto teórie rôznia vo využívaní postupov a v skutočnosti, aký dôraz prisudzujú jednotlivým príčinám. To, čo tieto teórie spája, je ich záujem vypátrať kto alebo čo je pôvodcom

⁵ Arendáš, M.: Makroekonómia I. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita 2007, s. 143-144.

a šíriteľom cyklov, ktorými ekonomika prechádza. Rozliční autori uvádzajú odlišné kritériá delenia teórií skúmajúcich ekonomické cykly. Ak na teórie hospodárskych cyklov nazeráme z hľadiska prístupu, ktorý využívajú k hľadaniu príčin vzniku hospodárskych cyklov, môžeme existujúce metódy podľa M. Arendáša rozčleniť do nasledovných skupín:

1)Externé (exogénne) teórie vznik cyklov vysvetľujú kolísaním niečoho mimo ekonomického systému, napríklad v slnečných škvrnách, v politických voľbách, revolúciách, v miere prirodzeného prírastku obyvateľstva, vo vynálezoch či vymoženostiach technológie.

2)Interné (endogénne) teórie na rozdiel od teórií externých, vznik a príčiny vzniku cyklov nachádzajú vo vnútri ekonomického systému. Táto príčina následne vyvoláva ekonomické cykly, ktoré vznikajú samé od seba. To znamená, že expanzia predchádza recesiou a kontrakciou, po kontrakcii nasleduje oživenie a expanzia. Tieto fázy hospodárskeho cyklu sa striedajú pravidelne, v opakujúcom sa poradí.⁶

Prvý Američan, ktorý sa stal nositeľom Nobelovej ceny za ekonómiu, profesor Paul A. Samuelson, okrem vyššie spomenutých teórií uvádza ďalšie dve teórie, ktoré vznikajú kombináciou faktorov.

3)Kombinácia externých a interných faktorov je tiež jednou z teórií, podľa ktorej síce podstata cyklov môže tkvieť mimo ekonomického systému, avšak v takom prípade interné fungovanie ekonomiky zväčšuje a z časového hľadiska predlžuje cyklus. Ako si asi máme predstaviť interný článok, ktorý vyvoláva externé šoky? Ekonómovia pri skúmaní ekonomiky kladú zvyčajne dôraz práve na investície. Vysvetlenie je jednoduché. Keď sa počas obdobia recesie odbyt a output⁷ vyznačujú poklesom, budú podnikatelia znižovať svoje investície a naopak, obdobia keď odbyt rastie sa vyznačujú

---

⁶ Arendáš, M.: Makroekonómia I. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita 2007, s.144-145.

⁷ Output je výstup, výsledok výroby, výstupná informácia, výstup dát.

prílevom investícií. Z uvedeného vyplýva, že rovnako ako rast aj pokles odbytu a outputu vplývajú na investície a toto prepojenie sa označuje ako „princíp akcelerácie“⁸

Princíp akcelerátora (accelerator principle)

Akcelerátor je teória determinantov investícií. „Podľa princípu akcelerátora, ak majú investície ostať nezmenené, musí odbyt rásť rovnakým tempom.“⁹

Je to silný faktor schopný navodiť situáciu ekonomickej nerovnováhy. Zmeny, ktoré vzniknú na strane outputu môžu mať za následok zmeny v oblasti investícií.

4)Teória kombinácie akcelerátora a multiplikátora je bez výnimky ďalšou z dôležitých teórií hospodárskych cyklov. K objasneniu fungovania tohto kombinovaného modelu použijeme príklad fungovania podniku. Ak output firmy, ktorá vyrába tovary začne narastať, rast výroby si prostredníctvom akcelerátora vyžiada nové investície do výroby. Na druhej strane, prílevom nových investícií prostredníctvom multiplikátora dochádza k opätovnému rastu outputu. Toto je model ekonomického cyklu, v ktorom vonkajšie sily uvádzajú cyklus do pohybu a prostredníctvom vnútorných síl je systém udržiavaný v pohybe.¹⁰

Funkcia a definícia multiplikátora

Multiplikátor je jedným z hlavných výrazov, ktoré používa súčasná makroekonómia. Pojmom „multiplikátor“ sa označuje číselný koeficient poukazujúci na premenu objemu množstva produktu prostredníctvom zvyšovania investícií o každú jednotku.¹¹ Na objasnenie tejto situácie použijeme niekoľko príkladov:

a) ak by sa investície zvýšili o 100 mld. eur, následkom tohto prílevu investícií by došlo k zvýšeniu outputu o 300 mld. eur. Multiplikátor by v tomto prípade predstavovalo číslo 3.

---

⁸ Samuelson, P.A. – Nordhaus, W.D.: Ekonomía I, Bratislava: Medzinárodná účasinná spoločnosť BRADLO 1992, s. 219

⁹ Samuelson, P.A. – Nordhaus, W.D.: Ekonomía I, Bratislava: Medzinárodná účasinná spoločnosť BRADLO 1992, s.220

¹⁰ Samuelson, P.A. – Nordhaus, W.D.: Ekonomía I, Bratislava: Medzinárodná účasinná spoločnosť BRADLO 1992, s. 221

¹¹ Samuelson, P.A. – Nordhaus, W.D.: Ekonomía I, Bratislava: Medzinárodná účasinná spoločnosť BRADLO 1992, s. 174

b) ak by sa output zvýšil o 400 mld. eur, multiplikátor by v tomto prípade predstavovalo číslo 4.

„Multiplikátor je číslo, ktorým treba vynásobiť zmenu v investíciách, aby sme dostali výslednú zmenu v celkovom produkte.“¹²

1.3 Najvýznamnejšie teórie hospodárskych cyklov podľa Samuelsona

V dejinách ekonómie sa vykryštalizovali už bezmála desiatky teórií hospodárskych cyklov, no len málo z nich poskytuje vysvetlenia skutočne obsažné, nepriečiace sa zákonom logiky. Preto sa zmienime len o najznámejších z existujúcich teórií. Paul A. Samuelson uvádza sedem teórií, ktorým pripisuje v rámci štúdia ekonomických cyklov najväčší význam.

A) Monetaristická teória cyklu, ktorá príčiny vzniku cyklov vidí v nestabilite hospodárskej aktivity mimo ekonomického systému. Monetaristi tvrdia, že cykly vznikajú na základe nesprávnej monetárnej politiky ceduľovej banky. K predstaviteľom patrí Hawtrey, Friedman a iní.¹³

B) Inovačná teória, podľa ktorej cykly vznikajú ak sa nakopia významné vynálezy. K predstaviteľom radíme Schumpetera, Hansena a iných.

C) Psychologická teória na cykly nazerá ako na stav v mysliach ľudí, ktorí sa vzájomne ovplyvňujú pozitívnymi alebo negatívnymi vyhlídkami do budúcnosti. Predstaviteľom tejto teórie je Pigou, Bagehot a iní.

D) Teória podspotreby, k predstaviteľom ktorej radíme Hobsona, Sweezyho a ďalších, za príčinu vzniku cyklov označuje vysoké dôchodky šetrných a bohatých ľudí, ktoré potom oni nie sú schopní investovať.

---

¹²Samuelson, P.A. – Nordhaus, W.D.: Ekonómia I, Bratislava: Medzinárodná účastinná spoločnosť BRADLO 1992, s. 174

¹³Arendáš, M.: Makroekonómia I, Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita 2007, s. 145

E) Teória rovnovážneho ekonomického cyklu tvrdí, že v mysliach ľudí prebývajú predstavy, ktoré ich pobádajú k zvýšenej pracovnej aktivite či skúmaniu. K predstaviteľom patrí okrem iných aj Lucas, Barro či Sargent.

F) Konceptia reálneho ekonomického cyklu hovorí o rozmáhajúcich sa šokoch produktivity v rámci ekonomiky. Predstaviteľmi sú Prescott, Long, Ploser.

G) Politické teórie cyklu sú príkladom externého hospodárskeho cyklu. Táto teória zastáva názor, že výkyvy spojené s produktom ovplyvňujú volenie politickí predstavitelia. Tí budú manipulovať ekonomiku tak, aby získali preferencie voličov vo voľbách. To znamená, že pred voľbami uplatňujú politici expanzívnu politiku. Je to obdobie znižovania daní, zvyšovania výdavkov štátu, okrem iného sa znižuje nezamestnanosť a dochádza k nárastu životnej úrovne. Voliči samozrejme preferujú takéto obdobie. Naopak po voľbách nastáva pre voličov menej priaznivé obdobie. Rastie nezamestnanosť, zvyšuje sa inflácia, zatvárajú sa mnohé závody. Nastáva obdobie uplatňovania reštriktívnej politiky. K predstaviteľom tejto teórie cyklu patrí Kalecki, Nordhaus a okrem iných aj Tufte, ktorý hovorí, že v rytme, aký politika udá sa vlní ekonomický život.¹⁴

M. Arendáš sústavu Samuelsonových teórií dopĺňa o teóriu pomenovanú podľa britského ekonóma, ktorý skúmal príčiny hospodárskych cyklov a bol zástancom používania fiškálnych a menových zásahov, čím by sa, podľa jeho názoru, negatívne účinky, ktoré so sebou prináša hospodárska depresia či recesia dali zmierniť.

H) Keynesiánska teória patrí k teóriám endogénnych príčin. Predstavitelia tohto prúdu vidia hlavnú príčinu nestability agregátneho dopytu vo výkyvoch spojených s dopytom po investíciách. Výsledkom tejto nerovnováhy je hospodársky cyklus.¹⁵

---

¹⁴Samuelson, P.A. – Nordhaus, W.D.: Ekonomia I, Bratislava: Medzinárodná účastinná spoločnosť BRADLO 1992, s. 218

¹⁵Arendáš, M.: Makroekonómia I, Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita 2007, s. 145

1.4 Predpovedanie ekonomických cyklov

K nevyhnutným podmienkam optimálneho chodu ekonomiky bez výnimky patrí stanovenie prognóz economickej situácie do budúcnosti. Výkyvy hospodárskych cyklov môžu mať neblahé dôsledky na podnikateľskú činnosť a ekonomický blahobyť. Túto situáciu je možné porovnať s predpoveďou počasia. Ak Vás predpoveď počasia upozorní na skutočnosť, že v nasledujúcich dňoch sa má oteplieť, čoho následkom by sa podmienky vhodné na lyžovanie mohli rapídne zhoršiť, určite si na tieto dni nenaplánujete lyžovačku. Rovnako je to aj v prípade ekonomiky. Na základe dobre stanovených prognóz môžu podnikatelia v prípade poklesu znížiť produkciu a zredukovať počty zamestnancov.

„Dobré prognózy môžu osvetliť ekonomický terén pred nami ako silné reflektory auta a pomôcť vláde a podnikateľom pri adaptovaní činnosti na ekonomické podmienky.“¹⁶

---

¹⁶Samuelson, P.A. – Nordhaus, W.D.: Ekonomika I, Bratislava: Medzinárodná účasťná spoločnosť BRADLO 1992, s. 221

2 Finančná kríza

V predchádzajúcej stati sme si objasnili pojem hospodársky cyklus a tiež sprievodné fázy, ktorými sa vyznačuje. Výkyvy spojené s jednotlivými fázami cyklu majú pozitívne avšak i negatívne dopady na chod ekonomiky a jedným z neblahých dôsledkov je práve finančná kríza. O finančnej kríze sa toho za posledné obdobie v tlači popísalo veľa. Dennodenne sa o finančnej kríze a jej následkoch hovorí v spravodajstve. Je predmetom diskusií popredných ekonómov, vedúcich predstaviteľov vlád a koniec koncov i bežných ľudí na celom svete, keďže finančná kríza zasiahla do všetkých kútov sveta. Prvé definície krízy vychádzajú z predpokladu, že kríza je stav keď útok na menu má za následok jej náhlu depreciáciu¹⁷, taktiež môže dôjsť k veľkému zníženiu devízových rezerv alebo sa v niektorých prípadoch tieto situácie vzájomne prepájajú.¹⁸

2.1 Definície finančnej krízy z pohľadu vybraných autorov

Pojem finančná kríza je spätý s problémovým fungovaním, s nesprávnym hospodárením štátu v oblasti financií. V svetovej ekonomii existuje mnoho náhľadov a od nich sa odvíjajúcich definícií finančnej krízy. V nasledujúcej časti uvádzame názory najvýznamnejších ekonómov, ktorí finančnú krízu charakterizujú nasledovne:

Goldsmith „definuje finančnú krízu ako prudké, okamžité a ultracyklické zhoršenie všetkých, alebo veľkej väčšiny finančných indikátorov ako sú krátkodobé úrokové sadzby, ceny aktív (akcie, nehnuteľnosti, pôda), insolventnosť firiem a úpadky finančných inštitúcií“.¹⁹

---

¹⁷Depreciácia znamená neoficiálne znehodnotenie meny. V súčasnosti dennodenne dochádza k zhodnoteniu alebo znehodnoteniu meny. Je to zapríčinené zmenou menového systému na plávajúci. O opakom je apreciacia.

¹⁸Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 296

¹⁹Musílek, P.: Analýza príčin a dôsledku Českej finančnej krízy v 90. rokoch. (online) (1.3.2011) Dostupné z <<http://nb.vse.cz/kbp/TEXT/Grantkrize1a.pdf>>

Bordo „vysvetľuje finančnú krízu ako zmenu v očakávaniach z dôvodu obavy z úpadku finančných inštitúcií smerujúcich ku konverzii reálnych a nelikvidných aktív do peňažnej form“.²⁰

Mishkin „krízu opisuje ako nelineárny rozvrat finančných trhov zvyšujúci problém informačnej asymetrie v dôsledku výskytu nepriaznivého výberu a morálneho hazardu, ktorý sa prejavuje poklesom alokačnej efektívnosti na finančných trhoch“.²¹

Edmund Phelps, nositeľ Nobelovej ceny za ekonómiu z roku 2006, o finančnej kríze hovorí, že vznikla zoskupením sa mnohých nepriaznivých javov súčasne. Keďže neexistuje kríza, ktorá by vznikla sama od seba, aj vznik tejto krízy bol výsledkom zlyhania mnohých bankárov, akademických ekonómov, popredných politikov, maklérov atď.²²

Katja Rostová a Margit Osterlohová z Zürišskej univerzity považujú finančnú krízu za krízu stádového myslenia manažmentov bánk a iných finančných ústavov, pretože v období pred vypuknutím finančnej krízy značne vzrástla jednoliatosť manažmentov a vo vedúcich pozíciách sa čoraz častejšie ocitli ľudia s identickým vzdelaním a obdobnou predošlou kariérou. Keďže títo ľudia s ekonomickým vzdelaním až príliš dôverovali vedeckému poznaniu a majú prax v riešení typických situácií, a nakoľko je kríza tohto druhu netypická, popálili sa.²³

Český profesor **Holman** s finančnou krízou spája vznik takzvanej „špekulačnej bubliny“ (ďalej iba špekulačná bublina). Sprievodným javom expanzie je pokles úrokových mier, ktorého následkom rastú ceny akcií, pozemkov, nehnuteľností, teda všetkého, čo nazývame aktíva. Ak začína klesať úroková miera, s rastom investícií a spotreby rastú taktiež príjmy firiem a domácností. Podnikateľ, ktorého firma má v dôsledku poklesu úrokových mier vyššie príjmy bude uvažovať, kam by svoje peniaze investoval. Tento investičný optimizmus, ako sme si už povedali, má za následok nárast cien na strane aktív. V tejto situácii experti v oblasti financií odporúčajú nakupovať ešte dnes, keďže v najbližších dňoch budú ceny aktív ďalej narastať. Spomínaný podnikateľ

---

²⁰Musílek, P.: Analýza příčin a dusledku České finanční krize v 90 letech. (online) (1.3.2011) Dostupné z <<http://nb.vse.cz/kbp/TEXT/Grantkrize1a.pdf>>

²¹Musílek, P.: Analýza příčin a dusledku České finanční krize v 90 letech. (online) (1.3.2011) Dostupné z <<http://nb.vse.cz/kbp/TEXT/Grantkrize1a.pdf>>

²²Kovanda, L. : Příběh dokonalé bouře a hovory (nejen) s laureáty Nobelovy ceny o finanční krizi. Praha: Mediacop s.r.o. 2010, s.11

²³Kovanda, L. : Příběh dokonalé bouře a hovory (nejen) s laureáty Nobelovy ceny o finanční krizi. Praha: Mediacop s.r.o. 2010,s. 13-14

okrem kúpy akcií premýšľa aj o zakúpení nehnuteľností. Burzovní špekulanti v období tejto expanzie vidia v raste príjmov firiem, logicky aj zvyšovanie hodnoty jej akcií. Ich vízia ďalšieho nárastu cien v najbližšej budúcnosti sa premieta do masívneho nakupovania akcií, ktoré sú schopní neskôr predať, a to za podstatne vyššie ceny. Tu vzniká špekulačná bublina, ktorú vyplňajú práve nakupujúci ľudia, špekulanti či investori, v očakávaní ďalšieho nárastu cien aktív. Vo vízií rastu cien aktív ich utvrdzuje daná situácia, v ktorej naozaj všetci nakupujú a takmer nikto nepredáva. Nákupná horúčka priamoúmerne zväčšuje špekulačnú bublinu, ceny aktív narastajú do enormných výšok. Táto situácia žiaľ nemôže trvať večne a v bode, keď ekonomika dosiahne svoj vrchol sa expanzia postupne mení v recesiú a prichádza sklamanie. Podnikateľ zisťuje, že sa mu úrokové náklady zvyšujú, že jeho príjmy plynúce z podnikateľskej činnosti už nie sú ani zďaleka také vysoké, ako v expandujúcom období. Keď navyše zistí, že ceny akcií ďalej neporastú, práve naopak, neostáva mu iné, ako rýchlo predávať. Podobne ako tento investor sa budú chovať aj tí ostatní. Burzovému špekulantovi je v takejto situácii nad slnko jasnejšie, že ďalší rast cien akcií je absolútne vylúčený a nemožný, a teda prišiel čas predaja. Identické jeho správaniu bude správanie všetkých ostatných burzových špekulantov. Prudký pokles cien aktív je výsledkom takehoto masívneho predávania. Nastáva dlho očakávaná situácia, keď špekulačná bublina praská. Keďže sa opäť objavujú špekulácie ďalšieho poklesu cien aktív, sama panika, ktorá vzniká v dôsledku ich predaja vyplní špekulačnú bublinu. Všetci predávajú, nikto nekupuje. Nastáva obdobie, ktoré autor označuje ako finančná kríza.²⁴

Vzniknutá finančná kríza však prehĺbuje hospodársku recesiú. Rast úrokovej miery v tomto období je dôsledok rapídneho poklesu hodnoty aktív a ak úroková miera aj naďalej rastie, dochádza k znižovaniu investícií a spotreby. Keď už ceny aktív dosiahnu svoje minimum a očakávať ďalší pokles nie je reálne, začnú špekulanti znova polemizovať o budúcom raste cien. Ich opätovné nakupovanie oživuje investičnú činnosť, ceny aktív rastú, úrokové miery sa znižujú a recesia sa pomaly mení v ďalšiu expanziu.²⁵

---

²⁴Holman, R.: Ekonomie, 4.vydanie. Praha: C.H. Beck 2005, s. 514-515

²⁵Holman, R.: Ekonomie, 4.vydanie. Praha: C.H. Beck 2005, s. 514-515

Profesor ekonómie **Peter Musílek** vo svojej výskumnej štúdií definuje finančnú krízu ako: „Výrazné zhoršenie veľkej väčšiny finančných indikátorov, prejavujúce sa nedostatočnou likviditou finančného systému, rozsiahlou insolventnosťou finančných inštitúcií, nárastom volatility²⁶ výnosových mier finančných inštrumentov, výrazným poklesom hodnoty finančných a nefinančných aktív a podstatným znížením rozsahu alokácie úspor vo finančnom systéme“.²⁷

Aj pri definícií tak zložitého javu, akým finančná kríza je platí, že koľko ľudí, toľko názorov. To, čo ekonómovia hľadajú a pokúšajú sa definovať ako podstatu finančnej krízy, nie je možné obmedziť len na jeden jav. Finančná kríza, ktorá je v súčasnosti prítomná vo fungovaní mnohých ekonomík sveta je komplexný fenomén. Ekonomika je obrovský systém poprepájaný spleťou vzájomných vzťahov subjektov a ako každý systém, aj on v sebe kumuluje chyby. Jedným z pochybení, v ktorom môžeme badať príčinu vzniku finančnej krízy je zlyhanie zásad efektivity trhu a tézy o plnej racionalite účastníkov trhu. To, ako sa ľudia budú správať v podmienkach trhového mechanizmu nemožno obmedziť na matematické modely. Ľudia často nemajú dostačujúce poznatky o efektivite trhov, o skutočnej hodnote cien, skrátka nie sú potrebné informovaní a nerozumejú daniu na trhoch. Predpovedať správanie sa ľudí je teda omnoho ťažšie ako predpovedať počasie. Preto sa domnievame, že ekonómia by v sebe mala spájať poznatky aj z iných vedných disciplín, akou je napríklad psychológia.²⁸

2.2 Komponenty finančnej krízy

Finančná kríza ako celok pozostáva z viacerých čiastkových kríz a v období, ktoré označujeme ako finančná kríza je veľmi komplikované presnejšie určiť, o ktorú z týchto čiastkových kríz v danom okamihu ide, keďže sa tieto zložky navzájom prelínajú.

---

²⁶Volatilitou označujeme nestálosť, kolísanie mier výnosov, menových kurzov alebo cien investičných inštrumentov. Meradlo rizika – čím väčšia je spomínaná volatilita cenného papiera, tým je väčšie riziko straty.

²⁷Musílek, P.: Analýza příčin a dusledku České finanční krize v 90 letech. (online) (1.3.2011) Dostupné z <<http://nb.vse.cz/kbp/TEXT/Grantkrize1a.pdf>>

²⁸Kovanda, L.: Příběh dokonalé bouře a hovory (nejen) s laureáty Nobelovy ceny o finanční krizi. Praha: Mediacop s.r.o. 2010, s. 35

Autorky **Kotlebová - Chlebová** uvádzajú vo svojej publikácii jednotlivé časti finančnej krízy:

- menová krízu,
- banková krízu,
- kríza zahraničného dlhu,
- systémová kríza.²⁹

2.2.1 Menová kríza

„Menová kríza je vlastne dôsledok špekulatívnych útokov na domácu menu prostredníctvom devízového kurzu, čo môže viesť k jej deprecii.“³⁰

V prípade, ak chce centrálna banka ochrániť domácu menu je nevyhnutné, aby zasiahla na úkor devízových rezerv, poprípade posunula výšku úrokovej sadzby smerom nahor. „Index špekulatívnych tlakov“ alebo „index devízových tlakov“ (Exchange market pressure – EMP) je nástroj, ktorým sa pomerne často dodatočne určí, či sa jedná o menovú krízu. Tento index berie do úvahy ako zmeny devízového kurzu, tak aj devízových rezerv a úrokovej miery. Nulové hodnoty index vykazuje v období, kedy je ekonomika a financie v rovnovážnom stave. Index narastá ak dochádza k znehodnoteniu meny a k poklesu devízových rezerv. Obdobie krízy je potom obdobie, počas ktorého bežná hodnota indexu je zvýšená, a to o viac ako tri priemerné deviácie. Krízy tohto druhu sa najčastejšie vyskytovali v poslednej štvrtine 20. storočia. Krajiny postihnuté menovou krízou sú schopné už v čoraz kratšom časovom intervale priblížiť úroveň rastu HDP hodnotám predkrízového obdobia.³¹

---

²⁹Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 298

³⁰Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 298

³¹Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 298

2.2.2 Banková kríza

Sprievodným javom finančnej krízy je často aj banková panika. Jej vznik je spätý s už spomínanou špekulačnou bublinou. Podstatou bankovej krízy je stav, keď expanzia prechádza v recesiú. Počas expanzie, keď ceny aktív prudko rástli a investori či burzovní špekulanti s víziou zisku nakupovali, si práve oni financie na svoje nákupy požičiavali od bánk. Existovalo mnoho bánk, ktoré boli relatívne neopatrné a poskytli pôžičky na realizáciu takýchto špekulácií. Práve tieto banky v čase, keď nastalo obdobie finančnej krízy skrachovali ako prvé, a to zo zrejmých dôvodov. Ich dlžníci prerobili, prišli o značnú časť svojich investícií a prestali byť schopní svoje dlžoby splácať. To bol dôvod, ktorý nejednu banku doviedol do ťažkostí, často až do krachu. Predstavme si tento stav ako poplach. Ľudia v strachu o svoje úspory začali peniaze z bánk masívne vyberať. Takýto stav v angličtine označuje výraz „run“. V situácií, v ktorej ponuku peňazí predbieha dopyt po nich, sa platobná schopnosť bánk rýchle stráca. Aj banky, ktoré boli pri poskytovaní pôžičiek omnoho opatrnejšie a svojimi pôžičkami zastrešovali dobré investičné projekty, sa v tom období dostali do úzkych. Vzniknutá ekonomická depresia neminula ani dlžníkov takýchto bánk, ktorí sa kvôli poklesu výnosov a dopytu po ich produktoch nevyhli ťarche finančného bremena, a taktiež nebolo v ich moci načas splácať svoje úvery. Aj klienti takýchto bánk začali hufne vyberať svoje vklady. Žiadna z bankových inštitúcií však nie je schopná uspokojiť také veľké množstvo vkladateľov, ktorý si chcú v rovnakom čase vybrať svoje peniaze, vzhľadom k tomu, že banky si ponechávajú len určité percento vkladov. Zvyšok vkladov využívajú na požičiavanie iným bankám a takéto pôžičky majú určitú dobu splatnosti. Ak sa banka dostane do takejto situácie má tri možnosti. Buď to začne rozpredávať svoje investície, aby získala hotovosť a vyplatila vkladateľov, alebo sa nevyhne krachu. Z uvedeného vyplýva, že bankovníctvo je veľmi jemným odvetvím a podstata jeho správneho fungovania tkvie v dôvere vkladateľov. Príčinou častého krachu aj silných a opatrných bánk je len panika ľudí, ktorí sa rozhodnú vybrať svoje úspory.³²

Treťou a zároveň poslednou možnosťou je pomocná ruka centrálnej banky, ktorá vo väčšine krajín je v pozícii „veriteľa v poslednej inštancii“. Pred krachom môže práve

---

³²Holman, R.: Ekonomie, 4.vydanie. Praha: C.H. Beck 2005, s. 516

ona zachrániť komerčné banky, ktoré majú problémy s likviditou, a to formou udeľovania krátkodobých diskontných pôžičiek.³³ Nedostatočná schopnosť trhového systému, ušetriť komerčné bankové inštitúcie šokom spojeným s platobnou neschopnosťou, vysvetľuje nevyhnutnosť existencie centrálnych bánk.³⁴ Hrozivým produktom hospodárskej recesie, predstavujúcim pre ekonomiku veľké nebezpečenstvo je práve finančná kríza a s ňou spojené bankové paniky. Nimi postihnutá ekonomika sa z jej ničivých následkov, akými je krach firiem, bánk či vysoká miera nezamestnanosti dokáže, avšak až za veľmi dlhé časové obdobie spamätať. Častý výskyt kríz tohto druhu bol v období tzv. Veľkej depresie v tridsiatych rokoch 20. storočia a po druhej svetovej vojne, neskôr sa problémy opätovne vynorili s nástupom liberalizácie finančného a kapitálového účtu v sedemdesiatych rokoch 20. storočia.³⁵

Podľa Medzinárodného menového fondu nastáva banková kríza ak v systéme platí minimálne jedna z týchto podmienok:

- nevhodné aktíva v pomere k celkovým aktívam bankového systému prevýšili tento pomer o 10%,
- výdaje vynaložené na záchranu a obnovu chodu bánk sú nad hranicou 2% HDP,
- vláda buď to odpovedala na ťažkosti bánk zmrazením vkladov, čoho následkom bola banková panika, alebo zaviedla bankové prázdniny či zaštitila vklady v bankách.³⁶

2.2.3 Kríza zahraničného dlhu

Táto kríza je spätá s neschopnosťou štátu splácať svoje dlhy voči zahraničiu. Tieto dlhy majú charakter vládneho alebo aj súkromného dlhu. Kríza nastáva v okamihu, keď štát nemá prostriedky, ktorými by uhradil úroky a istinu plynúcu

---

³³Diskontná pôžička, je úroková sadzba ktorú platia komerčné banky centrálnej banke (NBS) za požičané peňažné prostriedky. Na túto úrokovú sadzbu sú naviazané úrokové sadzby komerčných bánk, ktoré potom ponúkajú svojim klientom túto úrokovú sadzbu s určitou maržou navyše, napr. hypotekárne úvery, spotrebné úvery, termínované vklady.

³⁴Musílek, P.: Analýza príčin a dusledku České finanční krize v 90 letech. (online) (1.3.2011) Dostupné z <<http://nb.vse.cz/kbp/TEXT/Grantkrize1a.pdf>>

³⁵Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 306

³⁶Jílek, J.: Finanční rizika. Praha: Grada Publishing 2000, s. 30-31.

z dlžoby voči zahraničným krajinám. Pod zahraničným dlhom rozumieme zahraničné úvery ako aj štátne dlhopisy vydávané na zahraničnom trhu či v zahraničnej mene. Spor medzi veriteľskou a dlžníckou krajinou môže byť taktiež jednou z príčin vzniku krízy tohto druhu.

Kríza zahraničného dlhu má prítomných troch účastníkov:

- dlžnícku krajinu,
- veriteľskú krajinu,
- súkromnú banku alebo medzinárodnú inštitúciu.³⁷

Krajiny, pre ktorých ekonomickú situáciu je charakteristická veľmi vysoká zadlženosť, musia čeliť radu ďalších problémov. Je pre ne typická vysoká inflácia, veľmi slabá otvorenosť ekonomiky, deficit verejných financií ako aj úpadok ekonomiky. Pomôcť takejto krajine sa dá zabezpečením vstupu na medzinárodné kapitálové trhy, kde tieto krajiny majú možnosť získať podporu a investície potrebné na obnovu a rozvoj ekonomiky. Pomocou môže byť aj rozdelenie splácania dlžoby na dlhšie časové obdobie.³⁸

2.2.4 Systémová kríza

Tento druh krízy nastáva v prípade zlyhania finančných trhov. Môže v nej byť obsiahnutá menová kríza čo však neznamená, že menová kríza zákonite vyvolá krízu systémovú. Tento druh krízy je odborníkmi považovaný za najnebezpečnejší vzhľadom k tomu, že ťažkosti na trhu aktív sa prelínajú s pozvoľným nárastom reálnej ekonomiky. Spúšťačom takejto krízy môžu byť neúčinné prostriedky riadenia a dozoru určitej časti hospodárskej politiky. Sprievodným javom je nárast nezamestnanosti, zníženie ekonomickej činnosti, nárast výšky verejného dlhu.³⁹

---

³⁷ Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 308-309

³⁸ Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 309

³⁹ Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 310

2.3 Hlavné dôvody vzniku finančnej krízy

Ako sme už spomenuli, príčinu vzniku finančnej krízy nemožno redukovať len na jeden konkrétny jav. Je zlyhaním mnohých faktorov a subjektov trhového mechanizmu, nesprávnym a často oneskoreným diagnostikovaním problému a súvislostí v neposlednom rade s nerozvážnosťou, ktorou sa súčasné ekonomiky vyznačujú. Experimentuje sa už nielen v biológii, ale v čoraz väčšej miere aj v ekonomike, čo je akýmsi zahrávaním sa s existujúcim systémom. Pod vznik finančnej krízy nemožno podpísať jednotlivca; je to kolektívna vina všetkých. K dôvodom, ktoré sú ekonómami najčastejšie uvádzané ako príčiny vzniku finančnej krízy, patria nasledovné:

- nadmerná úverová expanzia
- nesprávna makroekonomická politika⁴⁰
- nadmerná finančná liberalizácia
- finančná panika
- splasknutie cenovej bubliny
- zlyhanie trhového mechanizmu
- nadnormatívny prílev zahraničného kapitálu
- chybné, nedôkladné inštitúcie ekonomiky
- vznik hospodárskych cyklov, štrukturálnych problémov.⁴¹

---

⁴⁰Makroekonomická (hospodárska) politika štátu je súhrn cieľov, nástrojov, rozhodovacích procesov a opatrení štátu v jednotlivých oblastiach ekonomickej reality. Medzi jej základné ciele patrí: - vysoká a rastúca úroveň reálneho produktu, - vysoká zamestnanosť a nízka nezamestnanosť, - stabilne alebo mierne sa zvyšujúca cenová hladina s cenami a mzdami stanovenými na voľných trhoch, - zahraničné ekonomické vzťahy vyznačujúce sa stabilným menovým kurzom a vývozmí, ktoré viac menej vyrovnávajú dovozy.

⁴¹Musílek, P.: Analýza príčin a dôsledku Českej finančnej krízy v 90. rokoch. (online) (1.3.2011) Dostupné z <<http://nb.vse.cz/kbp/TEXT/Grantkrize1a.pdf>>

2.4 Modely objasňujúce vznik krízy

V snahe o objasnenie problémov spojených s vznikom kríz sa v predchádzajúcich obdobiach v ekonomickom myslení sformovali prúdy, ktorých predstavitelia sa líšia v pohľade na povahy príčin vznikajúcich kríz. Vyformovali sa tri prúdy, ktorých rozdielnosť v názoroch na krízy spočíva nielen v spôsobe ich riešenia, ale táto rozdielnosť je spôsobená aj tým, že sa formovali v rozličných časových obdobiach.⁴²

2.4.1 Tri generácie modelov reagujúcich na finančnú krízu

Prvá generácia modelov

Tento model vidí vznik krízy v spôsobe, akým vláda hospodári s prostriedkami, ktoré má k dispozícii. Ak vznikne rozpočtový schodok a vláda sa tento schodok snaží v neúnosnej miere zakryť, môže mať takéto konanie za následok ohrozenie fixného devízového kurzu, s čím priamo súvisia kapitálové ujmy na strane investorov. K predstaviteľom tejto generácie modelov patrí nositeľ Nobelovej ceny za rok 2008 v oblasti výskumu modelov obchodu P. Krugman, či R.P. Flood a P.M. Garber.⁴³

Druhá generácia modelov

K predstaviteľom tejto generácie modelov sa radí M. Obstfeld. Tento model hovorí, že ak na jednej strane sporu stojí fixný devízový kurz a jeho súperom je v tomto spore snaha o silnú expanzívnu menovú politiku, následne dochádza k vzniku krízy. Úrokové sadzby čelia tlaku, avšak či sa zhodnú investori aj vláda je otázne a neisté. Zahraničné úrokové sadzby rastú. To vyvoláva tlak na zvyšovanie domácich úrokových sadzieb, čo sa negatívne odzrkadlí v miere outputu. Ak sú domáce úrokové sadzby vysoké, aj vláda pocíti zvýšenie nákladov.⁴⁴

---

⁴²Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 296

⁴³Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 296

⁴⁴Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 296-297

Tretia generácia modelov

Modely tretej generácie vznikli na konci 20. storočia, ako reakcia na krízy, ktoré sa v tom čase odohrávali a k predstaviteľom tretej generácie patria mená ako G. Corsetti, P. Pesenti, N. Roubini. Podstatou, z ktorej táto generácia vychádza je banková sústava a hazard, ktorý sa stal akousi záľubou pri poskytovaní úverov. Takýto systém je nezdravý a je len otázkou času, kedy dôjde k jeho zrúteniu.⁴⁵

Z uvedených modelov môžeme vyvodit' záver, že objasniť a charakterizovať finančnú krízu pomocou jednej jedinej vyčerpávajúcej definície je neuskutočniteľné vzhľadom k tomu, že v počiatočnom stupni zrodu krízy ani menové authority nevedia presne odhadnúť podrobnosti sprevádzajúce jej dianie. Rovnako tak je zložité predpovedať dopady i povahu krízy a nájsť spôsob, ako zvládnuť jej priebeh. Prostredníctvom týchto modelov kríz sa o čosi viacej objasnila problematika del'by finančných kríz.⁴⁶

---

⁴⁵Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 296-297

⁴⁶Kotlebová, J.- Chovancová, B.: Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre. Bratislava: Iura Edition 2010, s. 295

3 Ničivá hospodárska depresia 30. rokov

Keď v roku 1929 dôsledkom krachu burzy v New Yorku prepukla v Spojených štátoch amerických hospodárska kríza, len málokto by sa nazdával, že pôjde o jednu z najrozsiahlejších a najničivejších hospodárskych pohrôm novoveku. Až dovedy svet ani netušil, že recesia môže byť sprevádzaná tak ničivou finančnou krízou, ktorej škody a následky ovplyvnia životy ľudí v najrozmanitejších kútoch sveta. Dnes sa v súvislosti s týmto obdobím hovorí ako o „veľkej depresii“ alebo „svetovej hospodárskej kríze“.⁴⁷ Ak sa pozrieme ako sa Spojeným štátom americkým darilo v oblasti ekonomiky pred prepuknutím veľkej depresie, konštatujeme, že vtedajšia ekonomika zažívala obdobie nepretržitej expanzie. V rokoch 1928-1929 sa ceny akcií na newyorskej burze vyšvihli do enormných výšok. Tento prudký nárast signalizoval, že sa vytvorila špekulačná bublina. Počas jedného roka sa ceny akcií zdvojnásobili. Rast cien postupne dosiahol svoje maximum a špekulačná bublina bola až po okraj naplnená. Masy investorov si jej prasknutie a dohru s tragickými následkami neuvedomili alebo skôr nechceli pripustiť. Dňa 24. októbra 1929 špekulačná bublina praskla a tento deň sa na newyorskej burze vryl do pamäti ako „čierny štvrtok“. Tisíce ľudí zažilo šok, keďže nikto neočakával, že obdobie expanzie sa akoby mihnutím čarovného prútika razom skončí. Dovedy masívne nakupovanie akcií vystriedal panický predaj v nesmiernych objemoch. Nákupné príkazy v tento deň na trhu úplne absentovali. Trh sa rúcal a klesajúca tendencia postupovala až do polovice novembra 1929, keď sa pokles na chvíľu zastavil, načerpal silu a potom ďalej pokračoval až do konca roka. Toto všetko bol však len začiatok. V zime roku 1930 prepukla kríza bankového systému. Ľudia v strachu o svoje úspory začali peniaze z bánk masívne vyberať, podľahli tzv. „runu“ a keďže banky nemali toľko rezerv, aby boli schopné vkladateľov vyplatiť, došlo v tomto období k prvej sérii bankrotov bánk. Táto banková panika spôsobila, že počas tohto a nasledujúceho roka skrachovalo v Spojených štátoch amerických (USA) 352 bánk. Uvádza sa, že počas trvania depresie skrachovalo 10 tisíc bánk z celkového pôvodného počtu 25 tisíc. Kríza spôsobila pokles výroby, sociálnu chudobu a najmä mnohopočetnú nezamestnanosť, ktorej rozmery dovedy nemali obdobu.⁴⁸

---

⁴⁷Holman, R.: Ekonomie, 4.vydanie. Praha: C.H. Beck 2005, s. 519

⁴⁸Holman, R.: Ekonomie, 4.vydanie. Praha: C.H. Beck 2005, s. 519

*„Do roku 1933, kedy depresia dosiahla svoje dno, klesol americký nominálny domáci produkt na polovicu a reálny produkt na dve tretiny úrovne roku 1929. Investície klesli na jednu desatinu úrovne roku 1929. Ceny klesli v priemere o 25%. Nezamestnanosť vzrástla na 25%“.*⁴⁹

Keďže už v tom období bol svet vzájomne hospodársky poprepletaný, hospodárska kríza sa čoskoro rozšírila do Európy a ostatného sveta najmä formou zahraničného obchodu. Jedným z rady dôsledkov, o ktoré sa pričínila hospodárska kríza bola okrem materiálnych škôd aj zmena v myslení ľudí. Ich sklamanie a nedôvera v ekonomický, politický, trhový systém i demokraciu zapríčinila, že ľudia uverili v rozličné ideológie sľubujúce nahradenie chaosu poriadkom a rovnováhou. Obľube sa tešili ideológie fašizmu či komunizmu. Je všeobecne známe, že to bola práve hospodárska depresia, ktorá v Nemecku napomohla Hitlerovmu triumfu vo voľbách a vďaka nej sa nemeckí nacisti dočkali sympatií a mohli nastoliť svoj režim.⁵⁰

3.1 Príčiny vzniku a prasknutia špekulačnej bubliny v roku 1929

V stati o bankovej kríze sme sa oboznámili s pojmom špekulačná bublina a tiež s procesom, na základe ktorého dochádza k jej vzniku. Tak ako dokáže špekulačná bublina prudko narastať, rovnako rýchlo môže dochádzať k jej prasknutiu. Príčin vzniku a prasknutia špekulačnej bubliny v roku 1929 bolo hneď niekoľko:

- prílišný a ireálny investičný boom po roku 1926,
- nebezpečné špekulácie najmä zo strany investičných trustov⁵¹, ktoré svoju potrebu voľných zdrojov na investovanie do rizikových akcií na finančnom trhu kryli vydávaním vlastných obligácií⁵² či prioritných akcií⁵³,

---

⁴⁹Holman, R.: Ekonomie, 4.vydanie. Praha: C.H. Beck 2005, s. 519

⁵⁰Holman, R.: Ekonomie, 4.vydanie. Praha: C.H. Beck 2005, s. 519

⁵¹ Trust je združenie firiem, ktoré vkladajú svoj kapitál formou podielu do kapitálových trustov. Firmy zoskupené v truste strácajú svoju výrobnú, obchodnú a právnu samostatnosť. Obvykle sa zakladajú v jednom výrobnom odvetví alebo v odvetviach úzko na seba nadväzujúcich.

⁵² Obligácia pevne úročený cenný papier. Tak sa často súhrnne označujú všetky druhy pevne úročených cenných papierov, napr. dlhopisy štátu(štátne obligácie), dlhopisy bánk(bankové obligácie) atď.

⁵³ Prioritné akcie sú akcie vybavené prednostnými právami. Firma môže okrem svojich kmeňových akcií vydať aj akcie, ktoré nie sú spojené s hlasovacím právom. Vďaka tejto nevýhode sú vybavené prednostnými právami stanovenými štatútom akciovej spoločnosti, napr. zaručenou minimálnou výškou dividendy.

- nepravdivé prejavy politikov či ekonómov zavádzajúce verejnosť,
- gigantický nárast množstva obchodov na úver,
- slabá regulácia obchodov na finančnom trhu, v dôsledku ktorej dochádza k nelegálnemu obchodovaniu,
- banková panika spojená so stratou dôvery ľudí v bankový systém a s tým spojené masívne výbery vkladov (run),
- neúčinné a pozvoľné reakcie FEDu⁵⁴ na dané okolnosti,
- expanzia ponuky peňazí zo strany centrálnej banky USA nekrytých zlatom, čo spôsobilo v rokoch 1921-1929 infláciu vo výške 63%,
- silné prepojenie priemyselných podnikov s investičnými trustmi,
- závislosť ekonomiky USA na spotrebe luxusných tovarov.⁵⁵

3.2 Odlišné pohľady na príčiny svetovej hospodárskej krízy

Pri pohľade na to, čo bolo ozajstnou príčinou „svetovej hospodárskej krízy“ sa však názory ekonómov v mnohých ohľadoch rozchádzajú. Pre porovnanie uvádzame protichodné názory dvoch svetoznámych ekonómov Johna Maynarda Keynesa a Milтона Friedmana, ktorých rozdielnosť ich názorov spočíva v odlišnosti im vlastných smerov.

3.2.1 „Veľká depresia“ očami Johna Maynarda Keynesa

Tento ekonóm patril ešte pred publikovaním svojej teórie k najznámejším a najväčšejším ekonómom svojej doby. Keynes svoj výklad „svetovej hospodárskej krízy“ stavil na vlastnom učení o „teórii agregátneho dopytu“.⁵⁶

*„Agregátny dopyt je celkové alebo úhrnné množstvo outputu, ktoré sú ľudia, podniky a štát ochotní kúpiť pri danej úrovni cien“.*⁵⁷

⁵⁴ Federal Reserve system založený Zákomom o Federálnom rezervnom systéme, ktorý bol schválený 23.12.1913. FED zaisťuje funkcie centrálnej banky na území USA.

⁵⁵ Musílek, P.: Analýza příčin a dusledku České finanční krize v 90 letech. (online)(1.3.2011) Dostupné z <<http://nb.vse.cz/kbp/TEXT/Grantkrize1a.pdf>>

⁵⁶ Samuelson, P.A. – Nordhaus, W.D.: Ekonomía I, Bratislava: Medzinárodná účastinná spoločnosť BRADLO 1992, s.158

⁵⁷ Samuelson, P.A. – Nordhaus, W.D.: Ekonomía I, Bratislava: Medzinárodná účastinná spoločnosť BRADLO 1992, s. 158

Súčasťou agregátneho dopytu sú súhrnné náklady vynaložené vo všetkých sektoroch, ktorý je tvorený štyrmi zložkami:

- *spotreba* – určuje ju osobný dôchodok po odrátaní daní a bohatstvo spotrebiteľov. Ak úroveň cien narastá, spotrebiteľia sú ochotní nakupovať čoraz menej statkov a služieb vzhľadom na fakt, že ich reálne dôchodky a bohatstvo nerastú priamoúmerne s rastom cien.
- investičné výdavky – rozhodujúcimi činiteľmi, ktoré sú smerodajné v rámci investícií je miera a rozsah outputu, výdavky na kapitál a predpoklady do budúcnosti.
- štátne výdavky na statky a služby – sú to náklady spojené s nákupom tovarov určované priamymi rozhodnutiami štátu.
- čistý vývoz – výsledok hodnoty čistého vývozu dostaneme po odrátaní hodnoty dovozu.⁵⁸

Keynes sa opieral o predstavu, že v bohatých krajinách, kde sú dôchodky ľudí vysoké sa prejavuje ich nasýtenosť po spotrebe. Ľudia v týchto krajinách majú ľudovo povedané všetko, a tak prestávajú kupovať a začínajú viac šoriť. Keďže populácia v bohatých krajinách málo nakupuje, dôsledok sa prejaví v demotivácii investorov, ktorí nachádzajú čoraz menej odvetví, z ktorých by im plynul zisk. Dochádza k situácii, kedy ponuka, ktorú predstavujú výrobné kapacity prevyšuje agregátny dopyt, spotrebu a investície, a v dôsledku takejto situácie sa výrobcom kumulujú zásoby, čo to ich núti limitovať investície. Logicky z toho plynie zvýšená miera nezamestnanosti, čo len naďalej motivuje ľudí k nižšej spotrebe. Keynes hodnotil súkromný sektor ako neschopný vytvárať dostatočne veľký dopyt, ktorého produktom by bola úplná zamestnanosť. Tu je nutný zásah štátu, a to tak, že súkromný dopyt, ktorý už nie je postačujúci, nahradí verejným dopytom, ktorý predstavujú výdavky štátu. Takýto zásah je podľa neho jedinou možnosťou, ako zabrániť opakovaniu hospodárskych depresíí.

---

⁵⁸Samuelson, P.A. – Nordhaus, W.D.: *Ekonomia I*, Bratislava: Medzinárodná účastinná spoločnosť BRADLO 1992, s.158

V neprospech jeho teórie hrá fakt, že v bohatých krajinách s vyspelou a prosperujúcou ekonomikou tendencia znižovania spotreby a investícií nie je nijako preukázateľná, a preto viera v akési prirodzene dané sklony trhu k ničivým depresiám nie je dostatočne opodstatnená.⁵⁹

3.2.2 „Veľká depresia“ očami Miltona Friedmana

Miltonovo vysvetlenie „Veľkej depresie“ sa diametrálne líši od teórie Johna Maynarda Keynesa. Jeho teória sa zakladá na tvrdení, že kríza, ktorá sa svetom prehnala v tridsiatych rokoch 20. storočia nebola ničím iným, ako obyčajnou recesiou, ktoré sa v ekonomike vynárajú a rovnako tak sa samé vyparia. Podľa jeho názoru „maslo na hlave“ v prípade tejto krízy má centrálna banka USA (FED). Friedman tvrdí, že všetko mohlo byť inak. Ak by vtedy, keď už bolo jasné, že kríza vypukla, bola centrálna banka zvýšila peňažnú zásobu v obehu práve nákupmi vládnych dlhopisov, nedošlo by k runom na banky, a teda ani k finančnej kríze. Centrálna banka v roku 1931 zvýšila úrokové sadzby, čo sa opäť negatívne prejavilo na stave ekonomiky a znamenalo jej ďalší prepád. Friedman vo svojej knihe „Sloboda voľby“ napísal, že centrálna banka sa nikdy nezmenila a nepriznala si vlastné pochybenie. Práve ona ako štátna inštitúcia je v jeho očiach vinníkom takej zničujúcej katastrofy, akou bola „svetová hospodárska kríza“.⁶⁰

Ako vidíme, pohľady týchto dvoch významných ekonómov 20. storočia sa v hľadaní „vinníka svetovej hospodárskej krízy“ značne líšia. Kým Keynes pobádal k častejším intervenciám zo strany štátu do riadenia ekonomiky, keďže podľa jeho názoru trhový mechanizmus ako taký zlyháva, Friedman naopak adresuje toto zlyhanie práve štátu a centrálnej banke.

---

⁵⁹Holman, R.: Ekonomie, 4.vydanie. Praha: C.H. Beck 2005, s. 520

⁶⁰Holman, R.: Ekonomie, 4.vydanie. Praha: C.H. Beck 2005, s. 521

4 Súčasná svetová finančná kríza

4.1 Prepuknutie finančnej krízy

V známej rozprávke „Cisárove nové šaty“ malý chlapec odhalil tajomstvo šiat ušitých zo „vzácnej“ látky, ktorú vrajvidia len oči múdrych ľudí. Keď napokon cisár kráčal pod prázdny baldachýnom a ľudia híkali a predstierali krásu šiat, zvolal malý chlapec stojaci v dave: „Cisár je nahý“. A mal veru pravdu. Nikto z dospelých nechcel verejne priznať, že šaty nevidí, nikto nechcel byť označený za hlupáka.⁶¹

Podobného zvolania, ako chlapec z rozprávky, sa dňa 31. októbra 2007 dopustila analytička spoločnosti CICB World Market, Meredith Whitneyova. Ako prvá upozornila na prázdnotu kapitálu najväčšej svetovej banky Citigroup. Keďže táto banka trpela nedostatkom kapitálu, riešením by bolo znížiť dividendy. Zníženie peňažnej výplaty za akcie by so sebou prinieslo negatívne ohlasy zo strany akcionárov. V dôsledku zníženia dividendy sú akcionári ochotní čím ďalej, tým menej investovať. Whitneyova ohodnotila výnos banky a ten nebol schopný pokryť finančnú čiastku, ktorú sa banka zaviazala vyplatiť v dividendách. V dôsledku jej prognózy v ďalších dňoch zo svetových finančných trhov zmizli miliardy amerických dolárov a banka Citigroup sa v dôsledku bankovej paniky ocitla na pokraji priepasti. Krachu ju ušetrila až injekcia vo forme štátnej finančnej podpory. Whitneyova poukázala na virtuálne bohatstvo kapitálového sektora a po jej prognóze nastalo obdobie, označované ako finančná kríza. Počiatok krízy bol už v rokoch 2001-2003. Americká centrálna banka sa snažila krajinu uchrániť pred blížiacou sa hospodárskou recesiou, a to udržiavaním krátkodobých sadziieb na veľmi nízkom stupni. Americkú ekonomiku vtedy zachránil rozmach stavebníctva, ktorý bol umožnený vďaka lacným a dostupným hypotékam. Tie boli v čoraz väčšej miere poskytované ľuďom s nízkymi a nestabilnými príjmami. Niektoré firmy poskytujúce hypotéky už nevyžadovali ani doklad totožnosti, a tak sa ich klientmi stávali aj nelegálni imigranti. Ľudia bez rozmyslu nakupovali nehnuteľnosti za extrémne navýšené ceny s víziou nízkych splátok, ktorými makléri vábili ľudí, avšak ktorých výška mohla postupne narastať. Predajcovia hypoték uistovali, že ceny

---

⁶¹ Andersen, CH.H: Cisárove nové šaty. Bratislava:Slovenský spisovateľ 1980, s. 168

nehnuteľnosti budú neustále rásť, a že hypotéky sú skvelým riešením. Do kategórie obyvateľstva, ktorá sa takto nechala zlákať, patrili predovšetkým ľudia s nižším stupňom vzdelania, ktorí nevedeli prečítať podrobnosti zmluvy, nezaujímali ich alebo im skrátka nerozumeli, často sa jednalo i o imigrantov neovládajúcich anglický jazyk. Faktom ostáva, že ekonomiky krajín Európskej únie sú v súčasnosti menej oslabené ako ekonomika americká, a to aj vďaka expanzívnej monetárnej politike Európskej centrálnej banky, ktorá síce nekonala bezchybne, ale pri plnení svojej funkcie bola omnoho zodpovednejšia ako politika FEDu.⁶²

O to, že v súčasnosti sú ekonomiky krajín Európskej únie menej podlomené ako tie americké, sa pričínilo požadovanie plnenia kritérií na prijatie eura. Okrem Írska sa aj Španielsko v období konvergenzie zaplietlo do úverovej rozpínavosti.⁶³

4.2 Finančná kríza a Európska únia

Je možné konštatovať, že v súčasnosti sú ekonomiky krajín Európskej únie menej podlomené ako tie americké, o čo sa pričínila požiadavka plnenia kritérií na prijatie eura. Napriek tomu finančná kríza viac či menej zasiahla do fungovania ekonomík štátov Európskej únie, a to prostredníctvom globalizácie svetových ekonomík. V období konvergenzie sa do úverovej rozpínavosti okrem iných európskych krajín zaplietlo aj Španielsko, ktorého hospodársky rast a rýchlosť akou zosilnieval považujeme za vzorový príklad nesprávnej úverovej politiky.⁶⁴ Hospodársky vzostup Španielska bol spôsobený najmä masívnym rozmachom stavebníctva a tiež prudkým nárastom cien na trhu nehnuteľností. Zdroje španielskej centrálnej banky dokumentujú skutočnosť, že ceny nehnuteľností za posledných desať rokov dosiahli svoj trojnásobok.

„Banky požičali len v samotnom roku 2006 celovo 250 miliard eur developerom, čo bol osem násobok v porovnaní s rokom 1998. Ďalej požičali 134,3 miliardy eur

---

⁶²Kohout,P.: Finance po krizi:dusledky hospodárske recese a co bude dál. Praha: Grada Publishing 2009, s. 12

⁶³Huerta de Soto,J.: Finančná kríza a ekonomická recesia (online) (6.4.2011) Dostupné z <<http://www.konzervativismus.sk/article.php?2909>>

⁶⁴Huerta de Soto,J.: Finančná kríza a ekonomická recesia (online) (6.4.2011) Dostupné z <<http://www.konzervativismus.sk/article.php?2909>>

*stavebným spoločnostiam a 544 miliard eur kupujúcim, objem hypoték vzrástol v porovnaní s rokom 1998 štvornásobne“.*⁶⁵

Keď sa v roku 2005 Európska centrálna banka pustila do pozvoľného zvyšovania krátkodobých sadzieb, nastalo pre niektorých z dlžníkov ťažké obdobie spojené s neschopnosťou svoje hypotéky splácať. To malo za následok nárast hypotekárnej delikvencie, ktorá sa podľa údajov Standard&Poor's zvýšila z 0,70% v marci roku 2004 na 1,75% v marci roku 2007. V súčasnosti predaj novopostavených bytových priestorov v Španielsku je sprevádzaný značnými komplikáciami a z časového hľadiska siahodlhý, čoho výsledkom sú obytné domy zívajúce prázdnotou. Ponuka na bývanie prevyšuje svoj dopyt a tak ceny nehnuteľností postupne klesajú.⁶⁶

---

⁶⁵Kohout,P.: Finance po krizi:dusledky hospodárske recese a co bude dál. Praha: Grada Publishing 2009, s. 13

⁶⁶Kohout,P.: Finance po krizi:dusledky hospodárske recese a co bude dál. Praha: Grada Publishing 2009, s. 15

5 Proces sekuritizácie

Každému z nás sa zrejme v mysli vynára otázka, prečo konali banky natoľko nerozvážne, že poskytovali pôžičky ľuďom, ktorí nemali vysoké a ani stabilné príjmy, prečo poskytovali pôžičky, keď bolo nad slnko jasnejšie, že títo klienti ich nebudú schopní splácať a banky svoje peniaze nedostanú naspäť. Kam sa podela logika pri poskytovaní takýchto úverov a odkiaľ pramenila ich dôvera v návratnosť peňazí? Ak si chceme odpovedať na tieto i rad ďalších otázok tohto charakteru, je nevyhnutné oboznámiť sa s procesom sekuritizácie a štrukturácie cenných papierov, ktoré sú znakom predkrízového obdobia revolučných inovácií v rámci finančných trhov. Vieme, že akcia predstavuje podiel v určitej firme, dlhopis je zase forma pôžičky. Akcie, dlhopisy či iné formy aktív označujeme súhrne ako cenné papiere. V období revolučných inovácií na finančných trhoch sa čoraz častejšie stretávame s pojmom „štruktúrované cenné papiere“. O čo vlastne ide? Tieto cenné papiere vznikajú, ak sa rozličné aktíva (dlhopisy, pôžičky, hypotéky) spoja dohromady, čím vzniká balík, ktorý má funkciu zástavy pri emisii cenných papierov. Takýmto spôsobom sa jedna z foriem aktív, napríklad hypotéka, premieňa na ňu naviazaný cenný papier.⁶⁷

Podstatou sekuritizácie je prebratie pomerne nelikvidných aktív a ich premena na cenné papiere, ktorých predaj investorom je možné realizovať na kapitálovom trhu.⁶⁸

Sekuritizácia je jednoducho povedané proces, počas ktorého sa početné malé dlhy spájajú a následne premieňajú na veľké dlhopisy, s ktorými sa potom obchoduje na svetových finančných trhoch. Výhodou sekuritizácie aktív z pohľadu bánk je transfer úverovej hrozby na iné subjekty, čím získajú peniaze na financovanie ďalších úverov. Inou prednosťou sekuritizácie je fakt, že banka môže istú časť úverového portfólia zužitkovať, a to formou nákupu iných cenných papierov, čím dochádza k rozčleneniu portfóliu. Z pohľadu dlžníkov sa vďaka sekuritizácii zosilňuje platobná schopnosť úverového trhu v dôsledku čoho ľahšie získavajú úvery, a to za priaznivejších podmienok.⁶⁹

---

⁶⁷ Kovanda, L.: Příběh dokonalé bouře a hovory (nejen) s laureáty Nobelovy ceny o finanční krizi. Praha: Mediacop s.r.o. 2010, s.11

⁶⁸ Jílek, J.: Finanční rizika, Praha: Grada Publishing 2000, s. 506.

⁶⁹ Chovancová, B. a kol.: Investičné a hypotekárne bankovníctvo. Bratislava: Iura Edition 2008, s.106

Opodstatnenie vlastníkov aktív na ich sekuritizáciu:

- úverové riziko je prenesené na tretie strany (investori do cenných papierov zabezpečených hypotékami alebo aktívami),
- finančný trh sa stáva prameňom platobnej schopnosti,
- vypožičovatelia prostredníctvom sekuritizácie môžu ušetriť náklady,
- zisk z poplatkov plynie obchodníkom s cennými papiermi bez povinnosti financovať príslušné aktíva a taktiež nepodliehajú riziku plynúceho z vlastníctva a financovania.⁷⁰

5.1 Subjekty sekuritizácie

Na procese sekuritizácie sa podieľa viacero subjektov, ktorí sú vzájomne poprepájaní špecifickými vzťahmi. Prvým článkom tohto reťazca je obyvateľ, ktorý banke predkladá žiadosť o poskytnutie úveru. Ďalším, v poradí druhým článkom, sú banky, ktoré poskytujú úvery a následne využívajú sekuritizáciu na vytváranie akýchsi úverových balíčkov, ktoré ďalej predávajú investorom, čím zvyšujú svoje peňažné prostriedky a možnosti poskytovania sérii ďalších úverov. Tretí a posledný článok predstavujú investori, ktorí od bánk tieto prebalené hypotéky nakupujú. Ak sme mali doposiaľ nejasnosti v súvislosti s konaním bánk, ktoré ľahkovážne a bez akýchkoľvek záruk poskytovali hypotéky ľuďom bez stabilného a dostatočne vysokého príjmu, odpoveďou nám je slovíčko sekuritizácia. Banka totiž predáva emitované záložné hypotekárne listy investorom, čím získava peňažné prostriedky a zároveň sa predajom strasie rizika. Práve preto nie je v záujme banky zavrhnúť žiadosť o úver aj takejto rizikovej skupine žiadateľov. A čo investori? Podstupovali azda dobrovoľne to riziko, ktoré sa vynáralo pri skupovaní takýchto investičných balíčkov? Prehliadli ho alebo mu azda nerozumeli? Problémom bolo, že balíčky zložené zo štruktúrovaných cenných papierov umožňovali toto riziko „zmizíkovat“ o to viac, čím viac aktív balíčok tvorilo. Držitelia takýchto cenných papierov sú v prípade vypovedania služby niektorej z prislúchajúcich aktív alebo v prípade, že tieto aktíva vykazujú deficit, zasiahnutí

---

⁷⁰Jílek, J.: Finanční rizika. Praha: Grada Publishing 2000, s. 508

v rozličnej miere. To, ako bude držiteľ cenných papierov v takejto situácii zasiahnutý, závisí od priority tranže⁷¹, ktorú vlastní.⁷²

5.2 Druhy tranže

V ekonomickej terminológii rozlišujeme dva druhy tranží: prioritnú a podriadenú. Prioritnú tranžu môžeme sledovať v prioritizácii štruktúrovaných cenných papierov, ktorá má za dôsledok, že sa pôvodne riziková hypotéka zabaľuje spolu s bezpečnými aktívami, čím investor s prioritnou tranžou považuje takýto balíček za priam bezrizikový.⁷³

Rozdiel v čerpaní takejto formy pôžičiek môžeme vysvetliť pomocou jednoduchého príkladu. Predstavme si situáciu, že vlastníme dva dlhopisy. U oboch týchto dlhopisov je predpoklad, že ich emitent vyhlási neschopnosť likvidity rovnaká. V prípade, že nastane takáto situácia sa bude výnos oboch dlhopisov rovnať nule. V opačnom prípade nám každý dlhopis vynesie jedno euro. Nominálna hodnota nášho balíka sú teda dve eurá. Proti nášmu balíku sú vydávané jedoeurové cenné papiere. To čo označujeme ako tranža podriadená, znamená, že jej vlastníka zasiahne už prvé stratové euro niektorého z dlhopisov obsiahnutých v balíku. Podriadená tranža vynesie jedno euro len v prípade, že ani u jedného z eminentov nedôjde k platobnej neschopnosti. Naopak prioritná tranža bude stratová len v prípade, že obaja eminenti oznámia neschopnosť likvidity. Ako vyplýva z príkladu, tranže sa navzájom líšili dispozíciou absorbovať škody podliehajúcich aktív a na základe toho boli ohodnocované, získavali rating, ktorý slúžil investorom na jednoduchšiu orientáciu pri skupovaní balíkov cenných papierov na finančných trhoch. Z príkladu plynie záver, že prioritné tranže často získavali rating lepšie, než aký by zodpovedal priemeru rizika aktív tvoriacich takýto balík. A tu dostávame odpoveď na otázku, prečo investori podstupovali riziko spojené s kupovaním investičných balíčkov. Rating, akým boli balíky cenných papierov ohodnotené, a ktorým sa investori do veľkej miery riadili, bol totiž často zavádzajúci.⁷⁴

---

⁷¹Tranža znamená čerpanie dohodnutej pôžičky, alebo jej časti. Je zároveň časťou emisie cenných papierov.

⁷²Kovanda, L. : Příběh dokonalé bouře a hovory (nejen) s laureáty Nobelovy ceny o finanční krizi. Praha: Mediacop s.r.o. 2010, s.16

⁷³Kovanda, L. : Příběh dokonalé bouře a hovory (nejen) s laureáty Nobelovy ceny o finanční krizi. Praha: Mediacop s.r.o. 2010, s.16

⁷⁴Kovanda, L. : Příběh dokonalé bouře a hovory (nejen) s laureáty Nobelovy ceny o finanční krizi. Praha: Mediacop s.r.o. 2010, s. 16

5.3 Formy sekuritizácie

V ekonomickej teórii a praxi sa diferencujú dva druhy sekuritizácie, a to sekuritizácia bilančná a mimobilančná.

1) Bilančná sekuritizácia

Jej podstata tkvie v krytí pasív aktívami banky. Veriteľ cenných papierov svoje pohľadávky uplatňuje voči aktívam banky. Emitent cenných papierov, banka, ručí investorovi celým svojím kapitálom, a teda nie len majetkom, ktorý nadobudla za pomoci emisie cenných papierov. Príkladom je emisia hypotekárnych záložných listov. V čase poskytovania hypoték zo zdrojov nadobudnutých prostredníctvom emisie hypotekárnych záložných listov sa banka nachádza v pozícii dlžníka a zároveň aj veriteľa. Ak dôjde k likvidácii banky, predajom jej majetku sa uspokojujú nároky investorov z bankových obligácií. Zákon ustanovuje postupnosť, na základe ktorej sú v takomto prípade vyplácané pohľadávky investorov.⁷⁵

2) Mimobilančná sekuritizácia

Emisia cenných papierov je krytá aktívami a tieto aktíva sú vyčlenené z bilancie emitenta (banky) a vystupujú ako záruka emitovaných cenných papierov pre investorov. Existuje viacero modelov mimobilančnej sekuritizácie:

- Cenné papiere zaistené aktívami je názov pre všetky kategórie cenných papierov, a to pri každom druhu sekuritizácie. Môžu to byť cenné papiere odvodené od hypotekárnych úverov i tie, ktoré sú odvodené od rozličných aktív.
- Cenné papiere zaistené hypotékami sú odvodené od hypotekárnych úverov, zaistené nehnuteľnosťami a stanovené na bývanie.
- Kolaterizované úverové záväzky vznikajú pri sekuritizácii nemalých portfólií podnikových úverov, ktoré môžu byť buď zabezpečené alebo nezabezpečené. Tieto tzv. syndikátové úvery sú poskytované jednou bankou alebo konzorciom

---

⁷⁵Chovancová, B. a kol.: Investičné a hypotekárne bankovníctvo. Bratislava: Iura Edition 2008, s. 107

mnohých bánk, vo väčšine prípadov sú to obrovské zahraničné bankové domy.⁷⁶ Vlastníci aktív- pohľadávok, majú dve možnosti. Ak sa rozhodnú pre prvú možnosť, ktorou je čakanie na splatnosť pohľadávky, dôjde k zníženiu likvidity a platí, že dĺžka doby splatnosti úmerne ohrozuje likviditu aktíva. Druhou možnosťou je speňažiť pohľadávky, čo umožňuje realizáciu sekuritizácie. Ak banka poskytne úver s dlhodobou lehotou splatnosti, usiluje sa preniesť riziko plynúce z takejto pohľadávky na subjekt, ktorý v rámci svojej podnikateľskej činnosti preberá jej spravovanie za istú finančnú čiastku. Zisky plynúce z aktív musia zastrešiť výdavky spojené s emisiou cenných papierov, kam patria náklady vynaložené na spravovanie portfólia, vyplatenie úrokov investorom a taktiež vyplatenie istiny cenných papierov v lehote splatnosti.⁷⁷

J.Jílek definuje ešte jednu triedu sekuritizácie. Je ňou „syntetická sekuritizácia“ (synthetic securitization), počas ktorej sa aktíva pôvodného majiteľa neprevádzajú na správcu. Na správcu sa prenáša len úverové riziko za asistencie úverových derivátov. Ak dochádza k úverovým zlyhaniam poberá správca od pôvodného majiteľa aktív ročné inkaso, ako kompenzáciu za preberanie úverového rizika.⁷⁸

5.4 Modely mimobilančnej sekuritizácie a ich charakteristika

5.4.1 Sekuritizácia cenných papierov zabezpečených aktívami

Aktívami kryté cenné papiere sa v ekonomickej terminológii sa označujú „Asset Backed Securities“ (ďalej len ABS). Úvery, ktoré banka klientom poskytla sú združené do jedného balíka, a to podľa dĺžky doby splatnosti, výšky úrokov a podobne. Takýto balík sa potom nazýva „úverový pool“. Tieto balíky úverov sú prevádzané na nebankové spoločnosti – SPV (Special Purpose Vehicle), ktoré nepodliehajú žiadnemu druhu regulácie. Nebanková spoločnosť – SPV vydáva cenné papiere proti zoskupeným úverovým balíkom, alebo na cash flow z nich plynúci v budúcnosti. Vhodný rating slúži na zastrešenie cenných papierov. Na finančných trhoch ich potom investičné banky predávajú konečným investorom. Ziskom konečných investorov je vlastne cash flow

---

⁷⁶Chovancová, B. a kol.: Investičné a hypotekárne bankovníctvo. Bratislava: Iura Edition 2008, s. 108

⁷⁷Chovancová, B. a kol.: Investičné a hypotekárne bankovníctvo. Bratislava: Iura Edition 2008, s. 109

⁷⁸Jílek, J.: Finanční rizika. Praha: Grada Publishing 2000, s.515

z pôvodných aktív, a teda z úverov. Ak úvery prechádzajú procesom sekuritizácie, jedná sa o premenu úverového predaja na sprostredkovateľský predaj.⁷⁹

Sekuritizáciou formou ABS získavajú banky nasledovné výhody:

- Znižuje sa úverové riziko, ak banka prenáša pohľadávky na špecializovanú spoločnosť.
- Znižuje sa úrokové riziko, ktoré prechádza na investorov, keď od pôvodného majiteľa úverov, banky, kupujú investori balíky úverov. Banka nie je zodpovedná za riziko úrokových sadzieb
- Znižuje potrebu vlastného kapitálu vzhľadom k tomu, že rizikové aktíva sú vyňaté z bilancie banky, čím banka stráca zodpovednosť za prípadné straty a nie je potrebné aby zvyšovala svoj kapitál na pokrytie takýchto strát,
- Uvoľňuje svoj kapitál na budúci rozvoj banky.
- Zvyšuje platobnú schopnosť banky tým, že predáva úvery, si zabezpečuje prísun najlikvidnejších aktív a tými sú peniaze.⁸⁰

5.4.2 Sekuritizácia cenných papierov zabezpečených hypotékami

Táto forma cenných papierov vznikla v USA v období začiatku sedemdesiatych rokov 20.storočia a v ekonomike je známa ako „Mortgage Backed Securities“ (ďalej len MBS). Štátna hypotekárna inštitúcia (Government Mortgage Association) ako inštitúcia podporovaná vládou v tom čase vydala prvú tranžu cenných papierov, ktoré boli odvodené od hypotekárnych úverov. Investori skupovali cenné papiere, ktoré boli vydávané pod záštitou vlády Spojených štátov amerických. Boli bezpečné, garantovali vyšší výnos a úverové riziko bolo podobné ako u vládnych dlhopisov. Neskôr dochádzalo k sekuritizácii rozličných foriem aktív, či už šlo o dlhy kreditných kariet, lízingy na autá alebo pôžičky na kúpu nehnuteľnosti. Trh MBS je druhý, čo do veľkosti trhov s cennými papiermi a má záštitu kongresu USA.⁸¹

Oporou hypotekárneho bankovníctva v USA sú vládne zastupiteľstvá zriadené kongresom USA, ktoré vydávajú cenné papiere s nízkou mierou rizika. Rizikovosť

---

⁷⁹Chovancová, B. a kol.: Investičné a hypotekárne bankovníctvo. Bratislava: Iura Edition 2008, s. 109

⁸⁰Chovancová, B. a kol.: Investičné a hypotekárne bankovníctvo. Bratislava: Iura Edition 2008, s. 110

⁸¹Chovancová, B. a kol.: Investičné a hypotekárne bankovníctvo. Bratislava: Iura Edition 2008, s. 110

takýchto cenných papierov je analogická rizikovosti štátnych pokladničných poukážok.
Sú to:

- Fannie Mae (FNMA- Federálna národná hypotekárna asociácia)
- Freddie Mac (FHLMC- Federálna bytová, úverová hypotekárna korporácia)
- Ginnie Mae (GNMA-Vládna národná hypotekárna asociácia)⁸²

Nevýhodou cenných papierov zabezpečených hypotékami je stupeň rizikovosti, ktorý spočíva v predčasnom splácaní hypoték, čo má negatívne dopady na investora. Tento model sekuritizácie je charakteristický tým, že banka predáva balíky hypotekárnych úverov agentúre, čím získava peňažné prostriedky na svoju ďalšiu činnosť. Na základe odkúpených úverov potom agentúra vydáva cenné papiere MBS, s ktorými sa ďalej obchoduje na druhotných finančných trhoch a konečnému investorovi potom plynie cash flow z pôvodných hypotekárnych úverov.

V USA sa diferencujú tri typy cenných papierov zabezpečených hypotékami:

- Pass through Securities (PTS) - tieto cenné papiere fungujú na základe toku peňazí z pôvodných aktív, z hypotekárnych úverov, ktoré sú zabezpečené nehnuteľnosťami. Tok peňazí bez akéhokoľvek pokrivenia prechádza od dlžníkov, cez eminentov až k investorom, ktorí vlastnia tieto cenné papiere.
- Stripped Mortgage Backed Securities (SMBS syntetické cenné papiere zabezpečené hypotékami) – tento druh cenných papierov je taktiež zabezpečený hypotékami, ale ich podstata tkvie v oddelení istiny a úroku, čo sú dva základné stavebné kamene cenných papierov, s ktorými sa obchoduje.⁸³

---

⁸²Chovancová, B. a kol.: Investičné a hypotekárne bankovníctvo. Bratislava: Iura Edition 2008, s. 111

⁸³Chovancová, B. a kol.: Investičné a hypotekárne bankovníctvo. Bratislava: Iura Edition 2008, s. 112

5.4.3 Sekuritizácia kolaterizovaných úverových záväzkov

Tento druh cenných papierov ekonomika pomenúva „Collateralized Loan Obligations“ (ďalej len CLO). Vznikajú sekuritizáciou rozsiahleho portfólia podnikových úverov, pričom sa jedná o zabezpečené alebo nezabezpečené úvery pôžičkou od jednej banky alebo od viacerých zoskupených bánk. Kolaterizované úverové záväzky praktizujú v Spojených štátoch amerických najmä banky s medzinárodnou pôsobnosťou.⁸⁴

5.5 Ratingové agentúry a ich činnosť

Sekuritizácia je jedným z faktorov, ktoré sa vo veľkej miere pričínili o vznik finančnej krízy v rozsahu, v akom sa odohráva. Proces sekuritizácie má zložitý priebeh a jeho záverom dostávame konečný a celkový produkt, teda balíček sekuritizovaných cenných papierov, ktoré sú posúvané ratingovým agentúram na ohodnotenie rizika spojeného s ich kúpou. Stupeň ohodnotenia zodpovedá cene produktu.

Ratingovým agentúram nemožno odoprieť ich výsostné postavenie na svetových finančných trhoch obchodujúcich s cennými papiermi. Sú to práve ony, ktoré sú mnohými označované za hlavného vinníka stavu súčasnej finančnej krízy. Toto tvrdenie je veľmi skreslené, nakoľko pod vznik takejto celosvetovej katastrofy, akou finančná kríza je, nemožno podpísať len jedného vinníka. Vieme, že v dôsledku zlyhania mnohých faktorov sa súčasná ekonomika ocitla v tejto zložitej pozícii a otázkou ostáva, nakoľko svojím konaním v tomto procese priložili ruku k dielu ratingové agentúry. Výsledným produktom sekuritizácie, ako sme už objasnili, je balík cenných papierov, ktorý sa na finančných trhoch predáva konečným investorom. V oblasti poskytovania ratingových služieb pôsobia vo svete dve najväznejšie ratingové agentúry amerického pôvodu, a to Moody's Investors Service a Standard & Poor's Corporation. V poslednom období na význame naberá aj ratingová agentúra FITCH (bývalý názov IBCA), ktorá má svoj pôvod v Európe. Tieto tri najuznávanejšie agentúry zastrešujú 95% trhu. Je dôvod na obavy v súvislosti s mierou sústredenosti ratingových agentúr v tejto oblasti pôsobnosti? Existuje dostatočná konkurencia, alebo je potláčaná hospodárska súťaž? Tu je treba poukázať a prihliadať na osobitosť trhu. Ak by boli podmienky vstupu na trh

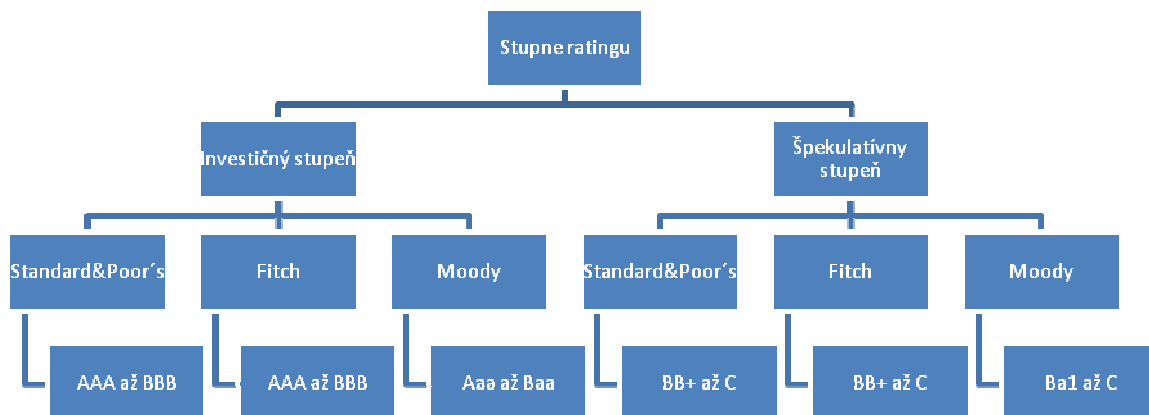
---

⁸⁴Chovancová, B. a kol.: Investičné a hypotekárne bankovníctvo. Bratislava: Iura Edition 2008, s. 113

nastavené prinízko, na trh by sa ľahko dostali iné agentúry a to by mohlo mať negatívne dopady na úroveň poskytovaných ratingov. S cieľom privábiť klientov by agentúry poskytovali lepšie ratingy.⁸⁵

Úlohou ratingových agentúr v tomto procese je posúdiť dispozície emitenta vo vzťahu k plneniu svojich finančných záväzkov a na základe úverovej dispozície ich potom diferencovať do jednotlivých kategórií. Existuje stupnica úverovej schopnosti, ktorej rozpätie je ohraničené najnižším a najvyšším stupňom úverovej hrozby. Pre nízke riziko sa používa označenie „investičný stupeň“, naopak „špekulatívny stupeň“ je prívlastok pre vysoké riziko nesplnenia záväzku. Tieto dva stupne sa odlišujú označením, ktoré používa písmená abecedy (A až D) a kombinuje ich s malými písmenami, poprípade znamienkami (+/-).⁸⁶

Schéma 1: Porovnanie stupňov ratingu jednotlivých ratingových agentúr⁸⁷

Na vydanie stanoviska je nevyhnutné, aby mala ratingová agentúra dostatočné, správne a aktuálne informácie o toku výnosov a súvahy subjektu, ktorý je predmetom hodnotenia a tiež dôležitým faktom ostáva skutočnosť, do akej miery si subjekt v histórii existencie plnil svoje finančné podlžnosti. Aby ratingy znázorňovali aktuálnu

⁸⁵ Oznámenie komisie o ratingových agentúrach. (online) (3.3.2011) Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:059:0002:0006:SK:PDF>>

⁸⁶ Rating finančných inštitúcií. (online) (10.3.2011) Dostupné z <http://www.ekf.vsb.cz/miranda2/export/sites-root/ekf/konference/cs/okruhy/frpfi/rocnik-2007/prispevky/dokumenty/S154_Maitanova_Anna_Schreterova_Ingrid.pdf>

⁸⁷ Porovnanie stupňov ratingu jednotlivých ratingových agentúr.(online) (10.3.2011)Dostupné z <<http://www.ekf.vsb.cz>>

situáciu na finančných trhoch je nevyhnutné ich s pravidelnosťou potvrdzovať a opätovne skúmať. Komu ratingové agentúry slúžia? Na jednej strane slúžia investorom. Tí sa na základe nimi stanoveného ohodnotenia, ktoré považujú za nezávislé a nestranné, riadia pri kupovaní akcií v podmienkach finančných trhov. Na druhej strane agentúry vytvárajú ratingy na žiadosť emitentov, ktorí im za ich služby platia. V závislosti na stupni ohodnotenia rastie cena produktu, čo je predpokladom pre obchodný úspech emitentov. Tu sa vynárajú otázky, nakoľko v tomto procese dochádza ku konfliktu záujmov.⁸⁸

Príklad pre konflikt záujmov ratingových agentúr:

Predstavme si situáciu, že ako študent posledného ročníka gymnázia, prichádzate za svojím pedagogickým poradcom s prosbou o radu, keďže riešite dilemu, pre ktorú z dvoch vysokých škôl sa máte rozhodnúť. Pedagóg pozná Vaše schopnosti a zároveň pozná úroveň a možnosti oboch vysokých škôl. Samozrejme, usiluje sa Vám poradiť čo najlepšie, ale čo ak by bol financovaný jednou z nich? Myslíte, že by lákavá ponuka ovplyvnila zmenu jeho názoru? Ako je to v prípade ratingových agentúr, keďže sú financované z peňažných zdrojov emitentov? Aby boli ratingy objektívne a nezávislé, je nutné aby ratingové agentúry pri ich vytváraní a posudzovaní neboli poznačené vzťahmi s emitentmi.

---

⁸⁸Oznámenie komisie o ratingových agentúrach. (online) (3.3.2011) Dostupné z <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:059:0002:0006:SK:PDF>>

6 Súčasná environmentálna kríza

Ak sa chceme pokúsiť o analýzu tak závažného spoločenského problému, akým je globálna environmentálna kríza, je nevyhnutné objasniť si základné vedecko-špeciálne pojmy s ňou súvisiace, ktoré v tejto práci budeme využívať. Problematika v čoraz väčšej miere ohrozovaného životného prostredia je v súčasnosti často diskutovaná a populárna, no napriek tomu sa vyskytujú isté nepresnosti ohľadom jej výkladu.

6.1 Charakteristika ekológie ako vedy

Ekológia je pojem, ktorý v špeciálnych vedách nadobúda odlišné interpretácie: „*Ekológia je špeciálno-vedecká disciplína študujúca vzájomné vzťahy medzi organizmami a vzájomné vzťahy týchto organizmov k svojmu životnému prostrediu.*“⁸⁹

Eugene Odom definuje ekológiu ako vedu o životnom prostredí v zmysle „štúdia štruktúry a funkcie prírody“.⁹⁰

Vladislav Dudinský a Ján Roháč definujú ekológiu takto: „*Ekológia je veda, náuka o prostredí živých organizmov a človeka, o vzájomných vzťahoch všetkých podmienok prostredia a foriem života navzájom.*“⁹¹

Ľubomír Brtek v súvislosti s ekológiou hovorí: „*Ekológia je vedecká disciplína, ktorá sa zaoberá usporiadaním vzťahov medzi živými organizmami a ich prostredím. Všetky organizmy vrátane človeka sú neoddeliteľne spojené nielen so svojím neživým prostredím, ale aj vzájomnými medzidruhovými vzťahmi. Žiadny organizmus nemôže existovať na svete sám, nezávisle od okolitého prostredia. Tento zákon platí rovnako pre rastlinu, živočícha, ale aj pre človeka.*“⁹²

---

⁸⁹Minárová, A.: Vybrané kapitoly z environmentálnej etiky a bioetiky. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2004, s. 10

⁹⁰Minárová, A.: Vybrané kapitoly z environmentálnej etiky a bioetiky. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2004, s. 10

⁹¹Dudinský, V., Roháč, J.: K environmentálnej výchove. Prešov: Manacon 1996, s. 73-74

⁹²Minárová, A.: Vybrané kapitoly z environmentálnej etiky a bioetiky. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2004, s. 11

Autori uvedených definícií sa zhodujú v podstate, a teda že základ ekológie ako vednej disciplíny tkvie v postuláte, podľa ktorého životné prostredie nemožno odčleniť od organizmu a naopak. Organizmus a životné prostredie sú spojené do jedného celku. Keď sa človek oboznámil so svojim životným prostredím, bol nútený prispôbiť si ho tak, aby mu v čo najväčšej miere uľahčilo každodenný život. Okrem tej časti životného prostredia, ktorá je podriadená zákonom prírody, a ktorú odborne nazývame „geobiocenóza“, sa človek postupne podieľal aj na vytvorení „technoantropocenózy“, do ktorej patrí on a jeho životné prostredie materiálneho i nemateriálneho charakteru, tiež jeho technická, kultúrna a sociálna výzbroj.⁹³ Kým ekológia sa zaoberá skúmaním geobiocenózy, technoantropocenózou sa zaoberá súčasná enviromentalistika.

6.2 Environmentalistika ako vedná disciplína

Environmentalistika je pojem, ktorý sa objavil v sedemdesiatych rokoch 20.storočia a je odvodený z anglického slova „environment“, čo znamená prostredie, životné prostredie.

„Je to interdisciplinárna veda o životnom prostredí človeka zameraná na ochranu a tvorbu životného prostredia hlavne pred neuváženými zásahmi človeka v dôsledku technického a priemyselného rozvoja.“⁹⁴

Environmentalistika podáva návrhy a uskutočňuje koncepčné, zákonodarne, organizačné, investičné, výchovné a osvetové opatrenia, so zámerom eliminovať následky neprimeraných ba dokonca až devastačných intervencií do prírody, minimalizovanie týchto intervencií a tiež minimalizovanie potrebnej ťažby prírodných prameňov, ktoré sú neobnoviteľné. Táto veda je úzko spätá s ekonomickou a sociálnou sférou.⁹⁵

---

⁹³ Minářová, A.: Vybrané kapitoly z enviromentálnej etiky a bioetiky. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2004, s. 11

⁹⁴ Minářová, A.: Vybrané kapitoly z enviromentálnej etiky a bioetiky. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2004, s. 13

⁹⁵ Minářová, A.: Vybrané kapitoly z enviromentálnej etiky a bioetiky. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2004, s.13

6.3 Environmentalizmus ako ideológia

Ďalší pojem, ktorý je nutné objasniť, a ktorého základom je filozofická a etická platforma environmentalistiky označujeme ako environmentalizmus. Na pohľad sa tieto slová od seba nie príliš líšia, no v svojej podstate sú významovo rozdielne. Kým pojem environmentalistika je interdisciplinárnou náukou, environmentalizmus sa líši tou skutočnosťou, že je iba akýmsi svetonázorom, ideológiou, ktorá hlása ideu mravného života a zaoberá sa vzťahom človeka a prírody.⁹⁶ Environmentalizmus má podobne ako aj všetky ostatné ideológie svoj pôvod v kríze. Iniciatívy k vzniku takéhoto filozofického smeru nachádzame v prírode, ktorú človek v čoraz väčšej miere využíva pre zabezpečenie svojho blahobytu natoľko bezohľadne, až dochádza k jej ničeniu. Takéto bezohľadné správanie sa človeka predstavuje krízu kultúry, čo v konečnom dôsledku ohrozuje nielen prírodu, ale aj podstatu samotného človeka. Kríza kultúry je teda ďalšou príčinou vzniku ideológie environmentalizmu. V šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch 20. storočia začali vznikať počiatočné ekologické hnutia so svetovou pôsobnosťou, ktoré reagovali na situáciu po druhej svetovej vojne. Podmienky a stav, v akom sa ľudská spoločnosť v tom období nachádzala, vyvolali rapídne zosilnenie konzumu prírodných zdrojov. Z toho obdobia sú známe najmä strany zelených či hnutie hippies, ktorého členovia hlásali návrat k prírode, a ten ponímali ako spôsob prelomiť ľahostajnosť človeka, ktorý je rozčarovaný trendom života v modernej spoločnosti. Strany zelených svoje voličské zastúpenie našli predovšetkým u mladých ľudí, u obyvateľov miest. Boli to spočiatku obrovské spolky, z ktorých sa postupne formovali strany, pre ktoré sú charakteristické nestále organizačné spojenia.⁹⁷ Je potrebné upozorniť aj na skutočnosť, že idea ochrany životného prostredia a všetky ciele, ktorými sa programovo prezentovali strany zelených, boli už od počiatku vzniku takýchto hnutí (strán) politicky i komerčne zneužívané. Známe osobnosti či predstavitelia politických strán si hlásaním ekologických hesiel vylepšovali obraz o sebe. Byť strážcom životného prostredia bol stávajúci trend, ktorý je aktuálny aj v súčasnosti.⁹⁸

---

⁹⁶Dubnička, I.: a environmentálna kríza. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2007, s. 25-28

⁹⁷Kolektív autorov: Politológia. Nitra: ENIGMA 2003, s. 190-191

⁹⁸Dubnička, I.: Kultúra a environmentálna kríza. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2007, s. 27

„Environmentalizmus vytvára názory na svet, skúma jeho všeobecné princípy a zákony, určuje spôsoby zosúladenia vzťahov človeka a prírody vrátane jeho životného prostredia, jeho zásady správania sa a hodnotovú orientáciu.“⁹⁹

6.4 Charakteristika prírody a životného prostredia

V neposlednom rade zadefinujeme zdanlivo elementárny a tak všeobecný pojem, akým je príroda a životné prostredie.

Príroda je v širšom význame slova súbor fenoménov, diel a materiálno-duchovných procesov, ktoré majú svoj pôvod v priebehu vývoja. Užší význam slova na tento pojem nazerá ako na celok podmienok životného prostredia, ktoré vytvárajú existenčnú bázu pre fungovanie človeka a ľudského spoločenstva.¹⁰⁰

Životné prostredie je sústava, vznikajúca v procese vývoja histórie. V tomto procese dochádzalo k vzájomnej interakcii človeka a prírody, ktorú človek humanizoval svojimi zásahmi, a ktorá sa premenila z prvotnej prírody. Dnes ju poznáme pod pojmom životné prostredie. Či už v odbornom alebo aj v jazyku laikov sa životné prostredie označuje ako prostredie človeka alebo ľudstva ako celku.¹⁰¹

6.5 Konceptie environmentalizmu 20. storočia

V priebehu sedemdesiatych rokov 20. storočia sa konštruovali konceptie, ktoré priamo súviseli so vznikom environmentalizmu. Tvorcovia takýchto koncepcií sú charakteristickí všeobecným znakom, ktorého podstatou je pohľad na znehodnocovanie a ničenie životného prostredia človekom. Aby toto ničenie bolo možné eliminovať, je nevyhnutný prerod v hodnotovom rebríčku ľudstva, náprava hodnôt západnej kultúry, ako aj požiadavka mravného zaobchádzania s prírodou.

---

⁹⁹Minárová, A.: Vybrané kapitoly z environmentálnej etiky a bioetiky. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2004, s. 14

¹⁰⁰Minárová, A.: Vybrané kapitoly z environmentálnej etiky a bioetiky. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2004, s. 12

¹⁰¹Minárová, A.: Vybrané kapitoly z environmentálnej etiky a bioetiky. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2004, s. 12

Najznámejší reprezentanti koncepcií 20. storočia

Fritjof Capra

Je fyzik pôvodom Američan. Aby sa predišlo ekologickej pohrome, apeluje na obrat v hodnotovom rebríčku kultúry západu. Vyzýva ľudstvo, aby zmenilo svoj vzťah k prírode a prestalo sa správať ako jej vykorisťovateľ. Capra sformuloval manifest „*Bod obratu*“ a predstavoval si pod ním akýsi zlom v mysliach ľudí západnej kultúry, ktorí boli závislí na spotrebnom spôsobe života. Vo svojom manifeste uvádza, že ľudstvo už preklenulo svoj „kulminačný bod“ a pre nastávajúcu situáciu je charakteristický úpadok. To, akým smerom sa civilizácia bude uberať ďalej, či sa ľudstvo pozviecha a uvedomí si alternatívy súvisiace s „bodom obratu“ záleží len a len od nás. Vo východných náboženstvách, predovšetkým v budhizme a taoizme, pozoruje adekvátne podmienky pre obnovenie rovnováhy medzi človekom a prírodou.¹⁰²

Vyslovil naliehavú potrebu: „*nového zjednocovania modernej vedy a starovekej orientálnej filozofie a náboženstiev, ako sú hinduizmus, budhizmus a taoizmus*“ v záujme riešenia „*súčasnej spoločenskej, ekologickej a kultúrnej krízy*“.¹⁰³

James Lovelock

Bol povoláním kybernetik a pôvodom Angličan, ktorého preslávila jeho tzv. „*hypotéza Gaia*“, ktorá sa zrodila v spojení s výskumom o možnostiach existencie na planéte Mars. Gaia v jeho ponímaní, zosobňuje planétu Zem, ktorá je živým organizmom, a ten si k svojmu riadeniu vystačí sám. Lovelock tvrdí, že Zem oplýva inteligenciou, ktorá je v porovnaní s inteligenciou ľudstva omnoho ucelenejšia a vďaka nej je schopná posudzovať, naprávať a vylepšovať všetky deje odohrávajúce sa v jej vnútri. Na dokonalom organizme, akým Gaia-Zem je, cudzopasí ľudstvo, ktoré podľa Lovelockovho názoru je len jedným z druhov živočíchov a jeho zánik nie je vylúčený. Nie je vylúčené, že aj ono vyhynie podobne ako dinosaury. Ľudstvo je v podstate ochorením, ktoré cudzopasí na Zemi, ale jednou zo schopností Zeme je, že sa z tohto

---

¹⁰²Dubníčka, I.: Kultúra a enviromentálna kríza. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2007, s. 28

¹⁰³Capra, F.: Tao fyziky. Bratislava: Gardenia 1992, s.16

ochorenia dokáže kedykoľvek vyliečiť, čo predstavuje záhubu ľudstva, avšak nebude to mať žiaden dopad na jestvovanie Zeme.¹⁰⁴

John Seed a Arne Naess

Arne Naess, pochádzajúci z Nórska a pôsobiaci ako filozof spolu s Johnom Seedom, jedným z ekologických aktivistov pôvodom z Austrálie sú považovaní za tvorcov populárnej environmentálnej koncepcie nazývanej „*hlboká ekológia*“ (deep ecology).

Naess pojmom „*hlboká ekológia*“ vymedzil dva druhy ekologických hnutí. Prvému hnutiu prisúdil prívlastok „*povrchové*“ (shallow) podľa činnosti, ktorou sa toto hnutie zaoberá. Podstatou aktivity povrchového hnutia je znemožniť devastáciu životného prostredia. Úlohou v poradí druhého hnutia, ktoré pomenoval ako „*hloboké*“ (deep), je snaha o nápravu existujúcej ekologickej katastrofy. Aj podľa tejto koncepcie, je nevyhnutný prerod v mysliach ľudí západnej kultúry, ktorých existencia sa obmedzuje na konzumný spôsob života. Naess a Seed kladú dôraz na nevyhnutnosť identických práv všetkých živých stvorení, aby život každého tvora mal podobu, akú si on sám zvolí. To znamená, že rovnako ako ostatné živé bytosti akceptujú človeka a jeho životný priestor, aj človek by mal akceptovať záujmy ostatných bytostí, čo Seed označuje slovným spojením „*myslieť ako hora*“.¹⁰⁵

Tu možno spomenúť tézu Huntingtona, v ktorá hovorí, že civilizácie môžu vedľa seba fungovať len vtedy, ak sa dokážu vyhnúť násilnému diktovaniu svojich hodnôt a im vlastnej povahe života iným civilizáciám.¹⁰⁶

Konrad Lorenz

Povolaním biológ, pôvodom Rakúšan a nositeľ Nobelovej ceny, ktorý v priebehu svojho života svoje diela zamestnával predovšetkým problematikou etiky a humanizmu ľudstva voči prírode, osobitne vzťahom človeka k zvieratám a tiež ekologickou otázkou. Vo svojom diele „*Osem smrteľných hriechov*“ (ľudstva) určil tri zásadné odôvodnenia záhuby civilizácie:

---

¹⁰⁴Dubnička, I.: Kultúra a environmentálna kríza. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2007, s. 29

¹⁰⁵Dubnička, I.: Kultúra a environmentálna kríza. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2007, s. 29-30

¹⁰⁶Huntington, P. Samuel: Střet civilizací. Praha: Rybka Publishers 2001, s. 3

- 1) jadrová vojna, ak sa jej zabráni tak nás neminie
- 2) pomalá ekologická smrť, ak by sme sa aj jej vyhli nasledovalo by
- 3) pozvoľné odumieranie všetkých vlastností a funkcií, ktoré tvoria našu ľudskosť.¹⁰⁷

Lorenz zdôrazňuje hrozbu plynúcu z preľudnenia Zeme, z devastácie prírody a kultúry, z narušenia sociálnych interakcií. Vyzdvihuje aj svoju obavu zo skutočnosti, že človek je tvor ľahko ovplyvniteľný reklamou a taktiež, že sa dokáže podrobiť rôznym vyhraneným názorom čoho dôkazom je dnes mnoho príkladov z minulosti, ale aj súčasnosti. Lorenz sa snažil poukázať aj na skutočnosť, a teda že ničením prírody človek neublízuje len Zemi samotnej, ale v prvom rade sám sebe, pretože sa vlastnoručne podpíše na svojej záhube.

Lorenz sa zaslúžil o popularizáciu etológie. V rámci nej analyzoval na jednej strane prirodzené a na strane druhej počas existencie živočíchov nadobudnuté zásady ich správania sa. Dôvodom globálnej environmentálnej krízy je podľa jeho názoru nesúlad vo vzťahu kultúry a prírody.¹⁰⁸

Každý zo spomenutých autorov sa vo svojej teórii pokúsil o určenie tej príčiny, ktorá je podľa názoru jemu vlastnému podstatou koreňa konfliktu medzi človekom a prírodou. Podľa nášho úsudku, každý z uvedených bádateľov vystihol podstatu tohto vzťahu a zároveň objasnil negatívne dopady, aké môžeme očakávať, ak ľudstvo nezmení svoj postoj k prírode. V súčasnosti v čoraz väčšej miere dochádza k dramatickým sporom medzi prírodným svetom a ľudskou civilizáciou. Vplyv ničivých otrasov na našu planétu sú dokázateľne spôsobené človekom a ich pozorovanie je možné v každodennom živote nielen vedcom, ale aj nám, obyčajným ľuďom. Ťažkosti plynúce zo súčasnej globálnej environmentálnej krízy nemôžeme donekonečna podsúvať tým, ktorí na nami obývanú planétu Zem zavítajú po nás, preto je nevyhnuté, aby ľudstvo tento problém viac neprehliadalo a varovné signály prírody konečne začalo brať v úvahu.

---

¹⁰⁷Minárová, A.: Vybrané kapitoly z environmentálnej etiky a bioetiky. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška 2004, s. 16

¹⁰⁸Dubnička, I.: Kultúra a environmentálna kríza. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2007, s. 30

6.6 Aspekty súčasnej environmentálnej krízy

V predchádzajúcom texte sme sa pokúsili o teoretické objasnenie pojmov, ktoré s dnešnou globálnou environmentálnou krízou nepochybne súvisia a poslúžia nám pri ďalšej analýze tohto globálneho problému. Príroda našej planéty je dnes devastovaná natoľko, že je možné, že v najbližšej dobe dôsledky devastácie už nebude reálne napraviť. Pre človeka, ktorý využíva stále modernejšie technológie, predstavuje devastácia prírody najjednoduchší a čoraz častejší aj nevyhnutný spôsob ako si zabezpečiť kvalitný život v existujúcich spoločenských pomeroch. Je v tomto kontexte opodstatnené hovoriť o kríze, alebo sa jedná len o akýsi problém? Pod pojmom „kríza“ zvyčajne rozumieme stav, ktorý naznačuje existenčnú hrozbu avšak rovnako tak môže znamenať aj životnú šancu. Kríza predstavuje tú situáciu, v ktorej nemáme dostatok času a vedomostí, no napriek tomu musíme uskutočňovať rozhodnutia, ktoré sa nedajú zmeniť a môžu mať závažné a nevyspytateľné dopady.¹⁰⁹

Ak sa jedná o problém, v očakávaní hľadáme jeho riešenie, avšak kríza sa od problému zásadne odlišuje v tom, že žiadne riešenie sa nám neponúka, neexistuje. Jedinou možnosťou je zdolať ju. Už samotný výraz „globálna environmentálna kríza“ nám napovedá, že ide o komplexný jav, ktorý je označeným pre hŕstku čiastkových kríz, a teda nie je možné ju obmedziť len na krízu spojenú s znečisťovaním životného prostredia. Globálna environmentálna kríza je tvorená troma základnými aspektmi. Medzi nimi sú vytvorené väzby, ktoré sa členia na druhotné, poprípade na vedľajšie aspekty.¹¹⁰ Ide o tieto tri základné zložky:

- ekologický aspekt (je výsledkom pôsobenia ekonomického a sociálneho aspektu),
- ekonomický aspekt,
- sociálny aspekt.¹¹¹

---

¹⁰⁹Kolářský, R., Suša, O.: Filosofie a současná ekologická krize. Praha: Filosofický ústav AV ČR 1998, s.14

¹¹⁰Kolářský, R., Suša, O.: Filosofie a současná ekologická krize. Praha: Filosofický ústav AV ČR 1998, s. 14

¹¹¹Dubnička, I.: Kultúra a environmentálna kríza. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2007, s. 69

6.6.1 Ekologický aspekt

Ekologický aspekt v sebe zahŕňa problémy spojené so znečisťovaním životného prostredia, s globálnym otepľovaním, so stále sa zväčšujúcou ozónovou vrstvou, s nadmerným využívaním prírodných zdrojov a s nemožnosťou obnovy niektorých z nich, ďalej s vyhubením istých druhov rastlín a živočíchov, s ubúdaním poľnohospodárskej pôdy a zväčšovaním sa rozlohy púští, s devastáciou dažďových pralesov a s radom ďalších problémov ekologickej povahy. Ak však človek devastuje prírodu za účelom získania cieľa, ktorý je pre jeho existenciu nevyhnutný, a ak je ničeniu prírody v rámci jeho konania nemožné predchádzať a vyhnúť sa mu, potom sa tieto ničivé zásahy do prírody neklasifikujú ako problém.¹¹²

6.6.2 Sociálny aspekt

Sociálny aspekt sa týka tej súčasti globálnej environmentálnej krízy, ktorá priamo súvisí s problémami globálnej bezpečnosti, s problémom udržania mieru, s rozširujúcim sa násilím vo svete, s rastom ľudskej populácie a s preľudnením typickým pre niektoré štáty sveta, so zdravotným stavom obyvateľov, s konzumným spôsobom života populácie a s túžbou konzumovať nadprodukciu.¹¹³

6.6.3 Ekonomický aspekt

Ekonomický aspekt je prítomný a možno ho nachádzať v každom z hlavných a ich druhotných i vedľajších aspektoch, ktoré tvoria globálnu environmentálnu krízu. Objavenie poľnohospodárstva dalo človeku možnosť utvárať nadprodukciu. Túžba človeka po jej vytváraní tvorí aspekt ekonomický. S ekonomickým aspektom krízy súvisia otázky ohľadne problému chudoby a rozdelenia sveta na „chudobný Juh“ a bohatý „Sever“, na krajiny rozvinutého západu a krajiny tretieho sveta, ktoré sú vo svojom vývoji podstatne zaostalé.¹¹⁴

Konkrétne problémy, ktoré trápia ľudstvo a ktoré sú súčasťou jednotlivých aspektov globálnej environmentálnej krízy si bližšie rozoberieme v nasledujúcej časti.

---

¹¹²Kolářský, R., Suša, O.: *Filosofie a současná ekologická krize*. Praha: Filosofický ústav AV ČR 1998, s. 12

¹¹³Dubničková, I.: *Kultúra a environmentálna kríza*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2007, s. 72-74

¹¹⁴Dubničková, I.: *Kultúra a environmentálna kríza*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa 2007, s. 73

7 Ekologická, sociálna a ekonomická kríza životného prostredia

7.1 Problémy spojené s ekologickou krízou

Prejavom krízy životného prostredia je rad problémov vystupujúcich do popredia v narastajúcej miere. Čoraz častejšie sa vedú aj diskusie na túto tému a vedci sa stále pokúšajú nájsť riešenie, ako zastaviť alebo aspoň eliminovať devastáciu prírody. Kríza životného prostredia v sebe nespája len to, čo by sme mohli posudzovať ako vyhradené problémy spojené s znečistením jazier a tokov, so znečisteným ovzduším v mestách a so škodlivým efektom chemických látok, ktoré využívajú najmä poľnohospodári na odstránenie parazitov, a ktoré sa potom prenášajú až do potravinových reťazcov. Tento druh krízy totiž predstavuje akéhosi strašiaka nad životmi ľudí obývajúcich túto planétu a s istotou možno povedať, že ohrozuje stupeň akosti ľudskej existencie.

7.1.1 Miznutie tropických dažďových pralesov

Vo svete je z pohľadu ekonomiky najvýhodnejšia ťažba ihličnatých lesov mierneho podnebného pásma. Plocha, na ktorej sa rozkladajú lesy je trojnásobkom ornej pôdy sveta.¹¹⁵

Dôvodov, prečo k odlesňovaniu pôdy pokrytej lesmi dochádza, je známych hneď niekoľko:

- získava sa poľnohospodárska pôda pre poľnohospodárov,
- získavanie dreva využívaného ako palivo v domácnostiach rozvojových krajín,
- výstavba sídlisk,
- výstavba komunikácií,
- ťažba nerastných surovín.¹¹⁶

---

¹¹⁵Nováček, P., Huba, M.: Ohrozená planeta. Olomouc: Vydavatelství UP v Olomouci 1994, s. 64

¹¹⁶Nováček, P., Huba, M.: Ohrozená planeta. Olomouc: Vydavatelství UP v Olomouci 1994, s. 65

Jedným z početných predpokladov rozpadu biosféry je devastácia tropických dažďových pralesov. Čo je príčinou skutočnosti, že z roka na rok dochádza k úbytku ich rozlohy? Tropické dažďové pralesy sa označujú ako pľúca našej Zeme. Svojou činnosťou absorbujú oxid uhličitý a vyrobia pre našu planétu približne jednu tretinu z celkového objemu kyslíka. *„Za normálnych okolností, kedy je podnebí v Amazonii vlhké, vstrebávajú stromy približne dve miliardy tun atmosférického uhlíku za rok. Mýcení lesů a sucho majú opačné dôsledky. Podľa odborných štúdií bola Amazonie kvôli suchu v roce 2005 väčším zdrojom oxidu uhličitého než priemysl v Európe a Japonsku dohromady“.*¹¹⁷ Dažďové pralesy taktiež ovplyvňujú klimatické a rad ďalších funkcií. Vnútro dažďových pralesov hýri rozmanitosťou fauny a flóry. Napriek skutočnosti, že dažďové pralesy zaberajú len približne šesť percent rozlohy zemského povrchu, sú domovom pre štyridsať percent rozmanitých druhov rastlín a živočíchov. Problémom je, že nie sú chránené v takej miere, ako by si súčasná situácia vyžadovala.

*„V tropickej Ázii je chránených šesť percent pralesov, v Afrike štyri percentá, v Latinskej Amerike sú to len dve percentá pralesov“.*¹¹⁸

Aby nedochádzalo k početným úbytkom tohto druhu lesov, a tým aj k úbytku jemu patriacemu bohatstvu fauny a flóry je potrebné, aby bolo chránených približne desať percent z jeho rozlohy. Výrub tropických pralesov nesúvisí len so zväčšovaním sa ornej pôdy určenej pre hospodárenie roľníkov, ale ďalším z dôvodov je výstavba veľkých priehrad v týchto končinách. Negatívne dopady ich výstavby ovplyvňujú aj obyvateľstvo žijúce v týchto oblastiach, ktoré je tak nútené sťahovať sa z miesta na miesto. Za posledné desaťročia výrub dažďových pralesov dosahuje nebyvalú rýchlosť. V priebehu jedného roka dochádza k výrubu či poškodeniu odhadom približne 210 000 kilometrov štvorcových dažďových pralesov, čo v prepočte dosahuje rýchlosť až 50 hektárov v priebehu jednej minúty, čo je rýchlosť zodpovedajúca zároveň rýchlosti, akou sa v týchto oblastiach rozpínajú púšte. Dôvodom dynamického šírenia sa púští je fakt, že stepi a savany sa rozprestierajú v okolí dažďových pralesov a sú závislé na vlaha, ktorú im pralesy zabezpečujú. Nesprávne obrábanie pôdy, rastúci chov zvierat, prílišný výrub lesov, ťažba dreva, devastácia dažďových pralesov a zmeny klimatických

---

¹¹⁷ Ohlédnutí za suchem v Amazonii. (online) (5.4.2011) Dostupné z

<<http://gnosis9.net/view.php?cisloclanku=2010120006>>

¹¹⁸ Nováček, P., Huba, M.: Ohrozená planeta. Olomouc: Vydavatelství UP v Olomouci 1994, s. 65

podmienok, to sú príčiny rozširovania púští. V odbornej terminológii sa problém ich šírenia označuje termínom dezertifikácia.¹¹⁹

Rok 1988 znamenal pre amazonský prales devastáciu lesov o rozlohe 250 000 kilometrov štvorcových. Ak by si rýchlosť ničenia udržala svoj rytmus, v priebehu pätnástich rokov sa by po amazonskom pralesi „zľahla Zem“. Údaje o súčasnej rozlohe tropických dažďových pralesov dokumentujú fakt, že ich z roka na rok ubúda. Kým pôvodne zaberali 1,5-1,6 miliárd hektárov súše, dnes sa ich rozloha odhaduje na 900 miliónov hektárov.¹²⁰ Ťažba najcennejších druhov dreva za účelom vývozu v prvom rade do Japonska, Európy či Severnej Ameriky má taktiež markantný podiel na úbytku tropických pralesov. Po výruboch lesov sa uskutočňuje opätovné zalesňovanie, avšak ide len o približne jednu štvrtinu z vyrúbanej plochy. Ak sa v oblasti tropických dažďových pralesov získava pôda potrebná na poľnohospodárske aktivity, realizuje sa to úplným vypálením pralesa. Približne každé tri až štyri roky dochádza k opätovnému vypaľovaniu pralesov, keďže pôda obsahujúca živiny je iba jemná vrstva a tak keď dôjde k ich vyčerpaniu, sťahujú sa roľníci ďalej, vypaľujú prales na inom mieste, za účelom vytvorenia novej pastviny pre svoj dobytok. Miznutie a devastácia dažďových pralesov úzko súvisia s ekonomickými problémami. Chudoba a zadlženosť krajín tretieho sveta núti pôvodných obyvateľov, aby vypaľovali pralesy v čoraz väčšej miere, na takto vzniknutých pastvinách potom chovali svoj statok, ktorého mäso sa stáva produktom vývozu smerujúcim do rozvojových krajín. Mnoho chudobných štátov sa takýmto spôsobom pokúša splácať svoje dlhy. Môžeme skonštatovať, že zo spomínaných faktorov, ktoré majú podiel na postupnom miznutí tropických pralesov, je najzávažnejším faktorom práve bieda a finančná zadlženosť týchto krajín. Tento stav predstavuje aktuálnu situáciu v Kolumbii, Brazílii, v Indonézií, na Filipínach, v Thajsku a vo väčšine krajín afrického kontinentu.¹²¹

7.1.2 Intervencie človeka do klimatických podmienok prírody

Ľudstvo svojím konaním nepriamym spôsobom pôsobí na klimatické podmienky a cirkuláciu vody zasahovaním do biosféry. Najvýraznejšie sa na zmene klímy podieľa už spomínaný proces odlesňovania, ktorý súvisí s rozvojom pastierstva

¹¹⁹ Nováček, P., Huba, M.: Ohrozená planeta. Olomouc: Vydavatelství UP v Olomouci 1994, s. 65-68

¹²⁰ Nováček, P., Huba, M.: Ohrozená planeta. Olomouc: Vydavatelství UP v Olomouci 1994, s. 65

¹²¹ Nováček, P., Huba, M.: Ohrozená planeta. Olomouc: Vydavatelství UP v Olomouci 1994, s. 66

a poľnohospodárstva. Vzostup poľnohospodárstva je potom výsledok rastu populácie. Odlesňovaním dochádza k poklesu vlhkosti vzduchu, nad pevninou sa vytvára čoraz menej oblačnosti a v dôsledku toho suchý a horúci vzduch zapríčiňuje čiastočné rozpúšťanie oblačnosti pochádzajúcej z oceánu. Ak nad pevninou dôjde k vytvoreniu veľkej oblačnosti a podarí sa jej prekonať účinky suchého vzduchu, následkom toho sa môžu vyskytnúť intenzívne dažde katastrofických rozmerov. Návalové zrážky spôsobujú eróziu a odnos pôdy, keďže pôda nie je schopná pohltiť takéto množstvo vody. Dôsledkom erózie pôdy je zníženie hladiny podzemných vôd. Vzniká situácia, následkom ktorej sú niektoré oblasti postihnuté hrozivými záplavami, kým iné oblasti sužujú stále väčšie suchá.¹²²

Ľudia svojím neustálym zasahovaním do kolobehu fungovania našej planéty spôsobujú rad ďalších problémov rovnako závažného charakteru. Jednotlivé oblasti prírody sú vzájomne prepojené a úzko spolu súvisia. Odrazom tejto vzájomnej prepojenosti je fakt, že kríza, ktorá vznikne v jednej zo súčastí prírody sa následne prejaví v ďalších jej zložkách. Jedna udalosť teda predchádza druhú. Ako príklad môžeme uviesť nasledovné:

Vypaľovanie a devastácia tropických dažďových pralesov vplýva nielen na tvorbu kyslíka, ale prejaví sa aj v redukcii pestrosti fauny a flóry. Ďalším dôsledkom je nedostatočná vlaha, ktorú dažďové pralesy zabezpečujú okolitým savanám a stepiam, čím dochádza ich postupnej premene na púšte. Púštne oblasti sú typické neúrodnou pôdou v dôsledku nedostatku vody. Jedná sa teda o neproduktívne oblasti. Riedko osídlená tropická Afrika by sa zmenou uvedených podmienok mohla stať „prírodnou továrňou“ a bola by schopná zabezpečiť krajine dostatok potravín, čím by sa znížila ekonomická závislosť kontinentu na rozvojových krajinách. Šírenie púští okrem iného spôsobuje, že sa čoraz viac obyvateľstva koncentruje vo vybraných regiónoch sveta. Vzniká nerovnováha v rozmiestnení obyvateľstva vo svete, kde niektoré krajiny sužuje preľudnenosť, kým inde existujú miesta absolútne neobývané.

---

¹²²Kocourek, R.: Msta vynálezu: Ekologie a kulturní krize společnosti. Olomouc: VOTOBIA 1997, s. 38-41

Situácia, v akej sa naša planéta a jej prírodné podmienky nachádzajú je skutočne závažná. Al Gore tvrdí, že odolávame „planetárnej katastrofe“ a ak v časovom horizonte desiatich rokov proti tomu niečo nepodnikneme, nebude viac reálne vyhnúť sa skaze obývateľnosti planéty pre ľudskú civilizáciu.¹²³

Opačný názor na túto situáciu podáva Václav Klaus, ktorý charakterizuje tento výrok ako akúsi poplašnú správu.

Podľa jeho názoru „...ve výročích tohto typu se mimo jiné zapomíná na to, že celé dějiny naší planety, stav a tvar souše, vodstva, struktura živočišných a rostlinných druhu, vývoj atmosféry atd. jsou předmětem permanentního procesu změn, vyvolaných jak složitými endogenními přírodními mechanismy, tak i námi neovlyvnitelnými faktory exogenními, které jsou – jako např. působení slunce - zcela mimo náš jakýkoli dosah“.¹²⁴

7.1.3 Postavenie človeka v procese globálneho otepľovania

Zmeny klímy a s ňou spojené dopady na životné prostredie poukazujú na iracionálnosť niektorých aspektov civilizácie a ekonomiky, javiacich sa v súčasnom svetle nášho videnia. Globálne otepľovanie ako jav, je jednou z najpopulárnejších klimaticko-politických tém dnešnej doby. Názory na podstatu a príčiny globálneho otepľovania sa v mnohých aspektoch líšia a často sa stretávame s protichodnými stanoviskami. „Správy klimatického panelu OSN z rokov 1998, 2001, 2005 a 2006 jednoznačne ukazujú spolupodieľanie sa človeka na klimatických zmenách. Hoci nemusíme súhlasiť s názorom, že podiel človeka na klimatických zmenách predstavuje 90% je nepochybné, že človek zohral úlohu “jazýčka na váhach“ v tom, že klimatické zmeny sa posunuli určitým smerom“.¹²⁵

Globálne otepľovanie je základným zdrojom obáv z klimatických zmien a prognózy jeho vzniku sú spojené s takzvaným skleníkovým efektom. Skleníkový efekt je jav, ktorého podstata nie je komplikovaná ani sporná. Pojmom skleníkové plyny označujeme tie druhy plynov, ktorých vlastnosťou je odrážať, prípadne zachytávať teplo. Túto vlastnosť má vodná para, oxid uhličitý (CO₂), metán (CH₄), rajský plyn (N₂O) a tiež freóny a ozón. Na zachytávaní tepla sa zo spomenutých skleníkových plynov najviac spolupodieľa oxid uhličitý. Tento jeho podiel predstavuje 60%

¹²³Klaus, V.: Modrá, nikoli zelená planeta. Praha: DOKOŘÁN 2007, s.19

¹²⁴Klaus, V.: Modrá, nikoli zelená planeta. Praha: DOKOŘÁN 2007, s. 19

¹²⁵Stanek, P. a kolektív: Megatrendy a finančné trhy v 21. storočí. Bratislava: Sprint vfra 2007, s. 26

a neustále sa zvyšuje. Skleníkové plyny zachytávajú časť Zemou produkovaného tepla. „Základní skleníkový efekt je pozitivní jev – kdyby atmosféra skleníkové plyny neobsahovala, byla by průměrná teplota na Zemi přibližně o 33 C nižší a je nepravděpodobné, že by tu mohl existovat život tak, jak jej známe“.¹²⁶

Vplyvom ľudskej činnosti podiel oxidu uhličitého v atmosfére podstatne vzrástol. Približne za 80% nárastom oxidu uhličitého stojí spaľovanie uhlia, ropy a zemného plynu. Zostávajúcich 20% sa pripisuje odlesňovaniu a radu zmien tropických krajín. Istú časť uvoľňovaného oxidu uhličitého, približne 55%, pohlcujú oceány, lesy a vegetácia. Zvyšných 45% sa dostáva do atmosféry, v dôsledku čoho podiel oxidu uhličitého v atmosfére v čase od priemyselnej revolúcie po dnešok narástol o 31%. Dôsledkom zvýšenej koncentrácie skleníkových plynov v atmosfére je potom nárast teplot na Zemi.¹²⁷

Väčšina stúpcov vedeckej komunity podporuje názor, že globálne otepľovanie je spôsobené práve nárastom podielu skleníkových plynov v atmosfére. Naproti nim stoja tí menej známi vedci, ktorí s týmto predpokladom nesúhlasia. Odporcovia tézy o globálnom otepľovaní spôsobeným predovšetkým skleníkovými plynmi, ktoré vznikajú ako vedľajší produkt ľudskej činnosti, sú často označovaní ako kacíri. Kacíri svojich oponentov charakterizujú ako alarmistov. Podľa ich názoru ide o skupinu vedcov, ktorí sa zaoberajú šírením poplašných správ o globálnom otepľovaní a jeho hrozivých následkoch pre ľudskú civilizáciu, v záujme získania pozornosti zo strany verejnosti. Zjednodušene možno povedať, že kým alarmisti vidia hlavnú príčinu globálneho otepľovania vo zvýšenej koncentrácii oxidu uhličitého v atmosfére, na čom sa podieľa najmä antropogénny faktor, teda človek svojou činnosťou, kacíri vyvracajú toto tvrdenie názorom, podľa ktorého sa na globálnom otepľovaní podieľa viacero faktorov, ktoré človek nedokáže ovplyvniť. M. Kutílek uvádza rad faktorov, ktoré ovplyvňujú klimatické zmeny v dlhšom geologickom časovom meradle. Medzi ne radí Milankovičove cykly, podľa ktorých za zmenu klímy je zodpovedná zmena intenzity slnečného žiarenia.¹²⁸

---

¹²⁶Lomborg, B.: Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?. Praha: Dokořán 2006, s. 298

¹²⁷Lomborg, B.: Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?. Praha: Dokořán 2006, s. 298

¹²⁸Kutílek, M.: Racionálně o globálním oteplování. Praha: Dokořán 2008, s. 11-12

Ak sa pozrieme na vývoj klímy v minulosti, konštatujeme, že v priebehu posledného milióna rokov sa ako reakcia na zmeny v obežnej dráhe Zeme okolo Slnka, vystriedalo osem sérii dôb ľadových a medziľadových. Holocén, a teda doba v ktorej dnes žijeme, a ktorá začala pred 10 000 rokmi, sa označuje ako najdlhšie teplé a teplotne stabilné obdobie, čoho dôsledkom nastal rozvoj civilizácie. V poslednom tisícročí sa skonštruovalo niekoľko experimentov, ktorých cieľom bolo zostaviť globálny alebo hemisférický dátový poriadok. V tomto smere je za najpopulárnejšiu označená práca Michaela Manna, ktorá je ale kritizovaná mnohými autormi kvôli zameraniu na jediný typ vyhodnocovaných údajov.¹²⁹

IPCC¹³⁰ predkladá jeho prácu vo svojom zhrnutí pre politikov. Práca Michala Manna je zvyčajne prezentovaná ako významný dôkaz o jestvovaní globálneho otepľovania. Pochybná je ale podstata Mannových dlhodobých teplotných údajov, a to najmä v období rokov 1000-1400. Graf, ktorý Mannovi a jeho spolupracovníkom vyšiel mal tvar hokejky a výsledky ich práce sú poznačené chybami, ktorých podstata tkvie v povýšení regionálnych hodnôt na globálne. Údaje, ktorými Mann disponuje sú odvodené od letokruhov zo stromov v Severnej Amerike, teda nie je opodstatnené jeho tvrdenie, že sa jedná o teplotnú sériu celej severnej pologule. Ďalším stávajúcim problémom je fakt, že údaje z letokruhov je možné použiť len v rámci pevniny z čoho vyplýva, že nemáme teplotné údaje o 70% povrchu Zeme pokrytého oceánmi. Na rast stromov okrem teploty pôsobia rad ďalších faktorov, čo naznačuje ďalšiu pochybnosť podstaty Mannovej práce. V neposlednom rade treba zdôrazniť, že stromy rastú najmä v lete a počas dňa, a teda že pri meraní celoročnej teploty sa na tento fakt nemožno spoľahnúť. Na reálny vývoj teploty jestvuje mnoho rozmanitých náhľadov, čo dokumentuje nasledujúci obrázok.¹³¹

*„S ohledem na absenci soudržnosti mezi daty v rámci rozsáhlých období je v současnosti sporné, zda existuje dostatek zástupných teplotních údajů, schopných znázornit klimatickou změnu na severní polokouli, natožpak v globálním měřítku“.*¹³²

---

¹²⁹Lomborg, B.: Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?. Praha: Dokořán 2006, s. 299

¹³⁰IPCC - Medzivládny panel pre zmenu klímy je popredná medzinárodná organizácia pre hodnotenie klimatických zmien. IPCC je vedeckým orgánom. Hodnotí a posudzuje podľa najnovších vedeckých, technických a sociálno-ekonomických informácií z celého sveta, ktoré sú významné pre pochopenia klimatických zmien.

¹³¹Lomborg, B.: Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?. Praha: Dokořán 2006, s. 300-301

¹³²Lomborg, B.: Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?. Praha: Dokořán 2006, s. 301

Mnoho štúdií tvrdí, že pre klimatický systém sú zmeny teplôt absolútne prirodzené a toto tvrdenie v Mannovej práci absentuje. Čísla, ktoré vo svojej práci uvádza, vzbudzujú dojem stabilného klimatického systému, ku ktorého narušeniu dochádza až v minulom storočí, a to vraj v dôsledku spaľovania fosílnych palív a hromadením oxidu uhličitého v atmosfére.¹³³

Je nespochybniteľné, že ku koncu 20. storočia vzrástla teplota v porovnaní s predchádzajúcimi storočiami a to vzhľadom k tomu, že opúšťame malú dobu ľadovú. Práve pre túto skutočnosť nie je vhodné chápať tento nárast teplôt ako prevládajúcu tendenciu globálneho otepľovania. „*Tvrzení, že teploty jsou nyní vyšší než kdykoli za posledních 1 000 let, je zřejmě také podloženo nedostatečně, protože údaje z minulých dob v podstatě nezahrnují teplotu oceánu, noční teploty a zimní teploty, a navíc jsou téměř výlučně založeny na datech ze Severní Ameriky*“.¹³⁴

Václav Klaus vo svojej knihe „Modrá, nikoli zelená planeta“ do popredia uvádza autorov, ktorých by sme podľa rozdelenia na skupinu kacírov a skupinu alarmistov mohli zaradiť do prvej z nich. Kacíri, podľa jeho mienky, zdieľajú názory, ktoré dnes nie sú ani módne a ani politicky korektné. P. J. Michaels považuje za nešťastie to, že jestvuje zásadný rozdiel medzi pôvodnými vedeckými správami a interpretáciou výsledkov v dostupných médiách, ku ktorým vedci dospeli. Takýmto spôsobom sa potom ďalej šíria rôzne polopravdy, často až dezinformácie. Michaels tvrdí, že vedci takto postupujú so zámerom vidiny peňazí, ktoré sú im vyčleňované na výskum nedohľadných katastrof. Čím je katastrofa viac v nedohľadne, tým je peňazí vyčlenených viac. Václav Klaus poukazuje na fakt, že väčšina politikov považuje globálne otepľovanie spôsobené človekom za dané, sú presvedčení o jeho nebezpečných dôsledkoch a súťážia v disciplíne, o koľko percent je potrebné navrhnuť zníženie emisií. „*Politici ovšem nejsou sami. Podařilo se jim vytvorit motivaci, která vedla k nástupu velmi silné skupiny lidí, kteří z boje o globální oteplování mají prospěch. Tito lidé se velmi podobají politikum a nezajíma je ani teplota, CO₂, konkurenční vědecké hypotézy a jejich testování, ani svoboda nebo trhy. Zajímá je jejich byznys a jejich zisky – získávané za pomoci politiku*“¹³⁵

¹³³ Lomborg, B.: Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?. Praha: Dokořán 2006, s. 301

¹³⁴ Lomborg, B.: Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?. Praha: Dokořán 2006, s. 301

¹³⁵ Klaus, V.: Modrá, nikoli zelená planeta. Praha: DOKOŘÁN 2007, s. 97

Či už berieme v úvahu kacírov, alebo alarmistov, fakt, že človek svojou činnosťou zasahuje do prirodzeného fungovania prírody nemožno poprieť. Konzumný spôsob života, ktorý je typický pre dnešného človeka sa výraznou mierou podieľa na stave, v akom sa životné prostredie našej planéty v súčasnosti nachádza, avšak neposkytuje plnohodnotnú odpoveď na otázku - kto za to môže? Nie je to len človek, ktorý sa na zmenách klimatického prostredia podieľa, ale bezpochyby aj rad faktorov, ktoré sa vymykajú z jeho dosahu. Na tomto mieste sa nám opäť vynára otázka, do akej miery dochádza ku konfliktu záujmov medzi vedcami, ktorí modelujú klimatické zmeny, predpovedajú ich dopady na životné prostredie a uzneseniami politikov. Max Weber rozlišuje dva druhy politikov, tých ktorí pre ňu žijú a tých, ktorí z nej profitujú. Otázne je, do akej miery a či je vôbec možné toto Weberovo rozlíšenie aplikovať na sféru vedeckú.

V otázke riešenia aktuálnych otázok spojených so životným prostredím súhlasíme s názorom Bjorna Lomborga, ktorý riešenie takýchto problémov nachádza len v majetnej a rozvinutej spoločnosti za pomoci bohatstva a technológií, a nie v hrozivých scenároch, ktoré vyžadujú riešenia spojené s brzdením ekonomického rastu a prirodzeného vývoja ľudskej spoločnosti.¹³⁶ Na druhej strane sa domnievame, že pri využívaní technológií treba postupovať opatrne a s ohľadom na zachovanie zdravého životného prostredia.

7.2 Sociálny aspekt environmentálnej krízy

Ak chceme nadobudnúť prehľad o aktuálnom stave, v akom sa ľudstvo v súčasnej dobe nachádza, je nevyhnutné preskúmať viacero základných ukazovateľov. V tejto časti našej práce sa zameriame na tie aspekty aktuálneho stavu ľudstva, ktoré z nášho pohľadu hodnotíme ako najdôležitejšie.

7.2.1 Problém preľudnenia Zeme

V dnešnom svete je čoraz častejšie diskutovaný problém preľudnenia Zeme. Paul Ehrlich v súvislosti s populačnou explóziou píše: „*Psychologicky jsem populační explozi poprvé pochopil jednoho páchnoucího horkého večera v Dillí. Ulice se hemžily*

---

¹³⁶Klaus, V.: Modrá, nikoli zelená planeta. Praha: DOKOŘÁN 2007, s. 158

lidmi. Lidé jedli, myli se, spali, pracovali, lidé se hádali a křičeli. Lidé natahovali žebrající ruce do taxíku. Lidé káleli a močili. Lidé viseli z autobusu. Lidé hnali zvířata ulicemi. Lidé, lidé a zase lidé“.¹³⁷

V otázke preľudnenia ľudstva sa vyformovali dve ďalšie interpretácie. Jedna z nich vykresľuje hladujúce rodiny žijúce v chudobných podmienkach a tieto podmienky spôsobujú, že príslušníci týchto rodín umierajú predčasne. Táto interpretácia na jednej strane odzrkadľuje skutočnosť, no na strane druhej jej príčina spočíva skôr v chudobe daných oblastí, ako v koncentracii obyvateľstva. Interpretácia pochádzajúca od populačného biológa Paula Ehrlicha hovorí, že ak sa populácia v niektorej krajine nie je schopná sama užiť, potom ju možno označiť ako preľudnenú. Proti tejto teórii preľudnenia vystupuje myšlienka trhovej ekonomiky, podľa ktorej sa výroba nemusí nevyhnutne uskutočňovať na mieste dopytu, ale tam, kde je najefektívnejšia.¹³⁸

Kým Bjorn Lomborg tvrdí, že počet ľudí nie je žiaden závažný problém, Pavel Nováček a Mikuláš Huba vidia v náraste počtu obyvateľov časovanú bombu, ktorú ak v blízkej dobe neeliminujeme, potom je len otázkou času, kedy sa zdroje našej planéty vyčerpajú a pre existenciu ľudstva nebudú dostačujúce. „Tempo rustu počtu obyvateľ ve světě dnes dosahuje průměrně 1,7%, tzn. že populace se zdvojnásobí každých 41 let“.¹³⁹ Hypotéza pochádzajúca od britského kňaza Malthusa hovorí, že ak človek dobrovoľne neeliminuje reprodukciu, dôjde k premnoženiu, ktorého dôsledkom bude hlad a vojna. Existuje rad ďalších prognóz, ktorých cieľom je predpovedať, aké množstvo ľudí je naša planéta schopná užiť. Rad autorov tvrdí, že sme hranicu svojich limitov už dávno prešvihli, iní považujú dnešný stav za znesiteľný. Nesporným faktom ostáva, že človek ako živá bytosť k prežitiu potrebuje ďaleko viac, ako len nevyhnutnú dávku potravy, potrebuje rozvíjať svoje fyzické a duševné schopnosti, ktoré ho odlišujú od iných druhov cicavcov. Je opodstatnené sa domnievať, že dôsledkom preľudnenia ľudstva sa môže objaviť stres a s ním spojená agresivita adresovaná ostatným členom spoločnosti. Na podiv je to bieda vedúca ľudí v chudobnejších oblastiach k početnému plodeniu detí, pretože sa nemôžu spoľahnúť na neexistujúce starobné sociálne zabezpečenie. Z toho dôvodu sa spoliehajú práve na svojich potomkov, ktorí sú v mnohých krajinách aj lacnou pracovnou silou. Aj náboženstvo je tým faktorom, ktorý v tomto smere ovplyvňuje zmýšľanie ľudí. Mať mnohopočetnú rodinu je z pohľadu náboženstva

¹³⁷ Lomborg, B.: Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?. Praha: Dokořán 2006, s. 74

¹³⁸ Lomborg, B.: Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?. Praha: Dokořán 2006, s. 75

¹³⁹ Nováček, P., Huba, M.: Ohrožená planeta. Olomouc: Vydavatelství UP v Olomouci 1994, s. 40

žiaduce. V histórii ľudstva sa uskutočnilo už mnoho pokusov o elimináciu populačného nárastu. Mnohé z nich sa však minuli očakávanému účinku. Medzi tie pokusy, ktoré zaznamenali aspoň čiastočný úspech radíme Čínu, ktorej cieľom bolo udržať svoju populáciu pod hranicou 1,2 miliardy obyvateľov do konca minulého storočia. Podarilo sa to uskutočniť cez sociálne reformy, podľa ktorých rodiny s maximálne dvoma deťmi boli ekonomicky zvýhodňované. V Indii sú známe programy sterilizácie mužov a žien, ktorým bol poskytovaný finančný príspevok.¹⁴⁰ Jeden zo spôsobov riešenia problému preľudňovania našej planéty je trvalo udržateľný rozvoj v menej vyspelých krajinách. Ak takáto krajina docieli postačujúci ročný príjem na jedného obyvateľa, dokáže si udržať demografickú stabilitu. Krajina je schopná vybudovať pre svojich obyvateľov primerané sociálne zabezpečenie, poskytnúť im možnosť vzdelávať sa a dochádza k progresu v oblasti zdravotníctva. Čoraz menej ľudí pracuje v poľnohospodárstve, tým dochádza k úbytku využívania lacnej pracovnej sily, deti sa dožívajú čoraz vyššieho veku, čím sa stráca opodstatnenosť rodiť viacero detí a v konečnom dôsledku dochádza k stabilizácii populácie.

7.2.2 Nerovnosť v globálnom meradle

Svet sa od nepamäti delí na bohatých a chudobných. Pri pozorovaní nerovností vo svete, rozvojový program OSN (ďalej len UNDP) upozorňuje na skutočnosť, že nerovnosť má stúpajúcu tendenciu. Ak by sme nerovnosť chceli odmerať, vhodným prostriedkom by nám bol Giniho koeficient, ktorý čím viac sa približuje k nule, tým menej nerovností v spoločnosti nachádzame. Každý má približne toľko ako ostatní. Ak sa však tento koeficient približuje k číslo jeden, znamená to situáciu, keď vlastníctvo celej spoločnosti je v rukách určitého počtu ľudí. Giniho koeficient vypovedá o vzájomnom vzťahu extrémne bohatých a extrémne chudobných ľudí. UNDP aplikoval Giniho koeficient, aby poukázal na vzťah medzi 20% najbohatších a 20% najchudobnejších ľudí v rámci celého sveta. *„Z hľadiska HDP na hlavu byl tento ukazatel v 60. letech kolem 30:1, to znamená, že nejbohatších 20 procent vydělávalo 30krát víc než nejchudší pětina. Do roku 1991 sa tento pomer zvýšil na 61:1 a v roku*

---

¹⁴⁰Nováček, P., Huba, M.: Ohrožená planeta. Olomouc: Vydavatelství UP v Olomouci 1994, s. 42

1994 na 78:1“.¹⁴¹ Táto štatistika jasne poukazuje na skutočnosť, že priepasť medzi bohatými a chudobnými ľuďmi sa zo dňa na deň zväčšuje.

Bjorn Lomborg zdieľa v súvislosti s touto štatistikou presne opačný názor. Problém čísel UNDP, ktoré podávajú obraz o zväčšujúcej sa nerovnosti medzi ľuďmi vidí v tom, že sa ako prostriedok pri porovnávaní HDP jednotlivých krajín používajú výmenné kurzy. Takéto porovnávanie nadhodnocuje relatívne bohatstvo jednej krajiny v neprospech druhej. Lepšie si to vysvetlíme na príklade dvoch krajín, Ameriky a Etiópie. Ak by sme prepočítali príjem Etiópčana, ktorý zarába v birroch (ETB) na americké doláre, vieme určiť, čo si Etiópčan môže kúpiť v USA. Omnoho dôležitejšie je vedieť, čo všetko si Etiópčan môže dovoliť kúpiť v Etiópii. Výskum, ktorý v tomto smere podnietila OSN viedol k vytvoreniu indexu parity kúpnej sily (ďalej len PPP), ktorého funkciou je merať to, čo sú si ľudia za svoje peniaze schopní kúpiť v krajine, v ktorej žijú. Etiópčan podľa výpočtov na základe výmenného kurzu zarobí 100 dolárov ročne. Pre porovnanie je jeho príjem podľa odhadu PPP, a teda z hľadiska vlastnej domácej kúpnej sily, až 450 dolárov ročne. Výsledkom meraní nerovností podľa dolárov PPP je fakt, že rozdiel medzi 20 percentami najchudobnejších a najbohatších ľudí sa nezvyšuje, práve naopak dochádza k jeho miernemu poklesu.¹⁴²

Čo sa týka nerovností medzi rozvinutými a rozvojovými krajinami môžeme konštatovať, že ukazovateľ nerovností prudko stúpol, a to najmä v dôsledku priemyselnej revolúcie, kedy v rozvinutom svete príjmy rýchlo stúpali a v rozvojom svete rástli pomalým tempom. Od 50. rokov rozvojové krajiny zásluhou ekonomického rozmachu dohánali rozvinuté krajiny. Ukazovateľ nerovností sa podarilo zredukovať o jeden stupeň, čo možno považovať za náznak znižovania sa nerovností v globálnom meradle. Vytvárať hypotézy o budúcom vývoji nerovností vo svete nie je jednoduchá úloha. IPCC, ktorý sa snaží predpovedať budúce zmeny v klíme, podáva niekoľko predstáv o budúcom vývoji nerovností vo svete. „*Ten najpesimističtější scénář předpokládá snížení nerovnosti téměř na polovinu z méně než hodnoty šest v roce 1990 na něco přes tři v roce 2100. Nejoptimističtější scénáře ukazují téměř vykořenění nerovnosti k 1,4 (tzn. lidé v rozvinutém světě budou vydělávat jen o 40 procent více než lidé v rozvojových zemích)*“.¹⁴³

---

¹⁴¹Lomborg, B.: Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?. Praha: Dokořán 2006, s. 100

¹⁴²Lomborg, B.: Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?. Praha: Dokořán 2006, s. 101

¹⁴³Lomborg, B.: Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?. Praha: Dokořán 2006, s. 102

Ak je naším cieľom aj naďalej zužovať priepasti, ktoré existujú v súčasnom svete, a ktoré delia ľudí na bohatých a chudobných, ak chceme dosiahnuť pozitívnejší portrét spoločnosti, potom je nevyhnutné podnikáť kroky, pri ktorých bude politika štátov presahovať len snahu o vlastnú sebaobranu, a tiež je nemenej dôležité uskutočňovať v tomto procese myšlienky humanizácie.

7.3 Ekonomický aspekt environmentálnej krízy

Nie je vždy zreteľne viditeľné, ale každá ľudská činnosť, ktorá vyvoláva problémy v oblasti životného prostredia vyplýva z ekonomických rozhodnutí. Vypúšťať škodlivé látky do vody či vzduchu je omnoho lacnejšie a jednoduchšie, ako sa zaoberať ich čistením. Nikto nechce znečisťovať len tak, pre nič za nič. Ochrana životného prostredia je v súčasnosti predovšetkým ekonomická záležitosť a to vzhľadom k tomu, že firmy či spotrebiteľia sú nútení platiť za zdravé životné prostredie. Industrializované štáty sa k svetovým zdrojom stavajú, akoby zabúdali na jednu zo základných ekonomických domnienok, a teda že zdroje, ktoré sa v minulosti považovali za dostatočné a nevyčerpatelne sa v súčasnosti mieniajú závratnou rýchlosťou následkom rastu populácie či s rozvojom priemyslu. Existujú len dve metódy, pomocou ktorých je možné eliminovať negatívne zásahy firiem či spotrebiteľov, ktoré zapríčiňujú zhoršovanie životného prostredia. Prvá forma sa nazýva "metóda biča". Bič tu predstavuje ekonomické pokuty. Druhá metóda je označovaná ako "metóda cukru", čo predstavuje ekonomické stimuly. Často práve ekonomické sankcie fungujú ako jediný účinný prostriedok k dosiahnutiu lepšieho správania sa firiem i spotrebiteľov voči životnému prostrediu, pretože ak sú nútení za znečisťovanie platiť nemalé sumy peňazí, nezdravé praktiky ustupujú do úzadia. *„Od roku 2005 musí asi 10 000 veľkých priemyselných podnikov v EÚ kupovať povolenky na emisie CO2 na európskom trhu. Tento „Systém obchodovania s emisiami“ (EU ETS) umožňuje továrňam, ktoré prekročia pridelené kvóty, nakúpiť povolenky od „zelenších“ konkurentov. Regulovaním množstva vydaných povoleniek zas môže EÚ kontrolovať celkovú úroveň emisií“.*¹⁴⁴

Ľudia plytvajú zásobami pitnej vody, keďže v drvivej väčšine krajín sa spotreba vody nemeria, a tak v priemysle i poľnohospodárstve naďalej dochádza k neprimeranému plytvaniu vodou za pomoci vládnych dotácií. Ekonomické stimuly sa

---

¹⁴⁴ Lacné emisie vytvárajú problémy. (online) (20.4.2011) Dostupné z <<http://www.euractiv.sk/zivotne-prostredie/clanok/lacne-emisie-vytvaraju-problemy-012364>>

úspešne uchytili aj pri ochrane životného prostredia. Napríklad v Amazónii sa prijali rôzne programy na záchranu tropických dažďových pralesov. Tieto programy motivujú obyvateľov a kombinujú ekoturistiku, zodpovednejší výrub stromov a tiež podnecujú ľudí zberať bobule guarana, ktoré sa pridávajú do nápojov, čím ľudia získavajú prácu. Ako náhle ľudia vidia, že živá príroda má vyššiu hodnotu ako zdevastovaná, dochádza k zmene ich deštruktívneho správania sa voči prírode a tiež voči ekonomike.¹⁴⁵

Hospodárstvo môže prosperujúco fungovať aj pri zachovávaní zdravého životného prostredia, čoho príkladom sú ekonomiky najrozvinutejších krajín ako je Švédsko, Dánsko či Kanada. Ochrana životného prostredia je rovnako dôležitá pre zdravie civilizácie, ako aj pre zachovanie zdravého hospodárskeho rastu.

---

¹⁴⁵Epping, R,CH.: Puvodce globální ekonomikou. Praha: Portál 2004, s. 178-179

Záver

Žijeme v podivuhodnej epoche, kedy krajiny všetkých kútov sveta bez ohľadu na svoju vyspelosť či bohatstvo, sú nútené stáť zoči-voči ekonomickým katastrofám dnešnej doby. Ekonomika a jej vývoj je zložitý proces, ktorý je sprevádzaný výkyvmi a nie je lineárny. Kríza je jav, vyskytujúci sa pomerne často, no len ojedinele nadobudne tak mohutné rozmery, ako súčasná svetová hospodárska kríza, ktorej následky je cítiť ešte dnes.

Ako sme si už povedali, svetová hospodárska kríza je natoľko komplexný jav, že hľadať jedného vinníka, ktorý je za jej vznik zodpovedný by bolo neadekvátne. Možno však konštatovať, že práve úver a s ním spojené riziko hrá podstatnú úlohu pri vzniku kríz a podieľal sa aj na prepuknutí súčasnej svetovej hospodárskej krízy. Banky svojim klientom ľahkovážne poskytovali hypotéky, tie ľudia časom neboli schopní splácať, a tak postupne v čoraz väčšej miere dochádzalo k nárastu platobnej delikvencie. Tieto úvery banky zabaľovali do akýchsi balíčkov spolu s inými druhmi aktív a predávali ich konečným investorom na finančných trhoch. Investorom, ako pomôcka pri kúpe cenných papierov, slúžili ohodnotenia vydávané ratingovými agentúrami. Tu nám vyvstáva ďalší vinník - ratingové agentúry. Za vznikom krízy tohto fenoménu stojí nepochybne viacero článkov, medzi inými sú to bankári, investori i makléri, ktorí často krát finančné závery ekonómie prispôsobujú svojim záujmom. Rovnako aj politici prakticky využívajú teoretické modely a závery ekonómie.

Úlohou finančnej krízy je nastoliť nový finančný poriadok vo svete, ktorý zrejme viac nebude naplnený vierou vo fungujúcu efektivitu trhu. To, čo nový finančný poriadok so sebou prinesie, bude pravdepodobne triumf zástancov štátnych intervencií nad liberálmi, aj keď tento triumf nemusí byť konečný. Existencia racionálnej a úplne osvietenej vlády je nepravdepodobná, rovnako ako je nepravdepodobná existencia plne racionálnych subjektov trhu. Všetci sme len a len ľudia.

V závere našej práce sa nám analýzou aspektov ako ekonomických, tak aj environmentálnych potvrdila v úvode stanovená hypotéza, a teda že za vznikom ekologických i sociálnych katastrof dnešnej doby stojí práve zle nastavená ekonomika. Podarilo sa nám objasniť vzájomnú prepojenosť vzťahov ekonomiky, sociálneho a životného prostredia a ozrejmiť tie faktory, ktoré s vznikom krízy priamo súvisia.

Použitá literatúra

AKERLOF, A. G.– SHILLER, J. R. *Živočišné pudy: Jak lidská psychologie řídí ekonomiku*. Praha: DOKOŘÁN, 2010. 303 s. ISBN 978-80-7363-299-1

ANDERSEN, CH. H. *Cisárove nové šaty*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1980. 173 s.

ARENDÁŠ, M. *Makroekonómia I*. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita, 2007. 273 s. ISBN 978-80-8069-914-7

BERNARD & COLLI. *Ekonomický a finančný slovník*. Bratislava: Vydavateľstvo Práca, 1992. 296 s. ISBN 80-7094-272-X

CAPRA, F. *Tao fyziky*. Bratislava: Gardenia, 1992. 254 s. ISBN 80-85662-00-0

DUBNIČKA, I. „*Ekofilosofia včera, dnes a zajtra*“. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2009. 256 s. ISBN 978-80-8094-642-5

DUBNIČKA, I. *Kultúra a environmentálna kríza*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2007. 486 s. ISBN 80-8094-034-7

DUDINSKÝ, V. – ROHÁČ, J. *K environmentálnej výchove*. Prešov: Manacon, 1996. 90 s. ISBN 80-85668-27-0

EPPING, R., CH. *Průvodce globální ekonomikou*. Praha: Portál, 2004. 237 s. ISBN 80-7178-825-2

FOSTER, B. J. – MAGDOFF, F. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. Český Těšín: Grimmus, 2009. 156 s. ISBN 978-80-902831-1-4

HOLMAN, R. *Ekonomie 4. aktualizované vydání*. Praha: C.H. Beck, 2006. 710 s. ISBN 80-7179-891-6

HUNTINGTON, P. S. *Střet civilizací*. Praha: Rybka Publishers, 2001. 447 s. ISBN 80-86182-49-5

CHOVANCOVÁ, B. a kolektív. *Investičné a hypotekárne bankovníctvo*. Bratislava: Iura Edition, 2008. 251 s. ISBN 978-80-8078-223-8

JÍLEK, J. *Finanční rizika*. Praha: Grada Publishing, 2000. 640 s. ISBN 807-16-9579-3

KLAUS, V. *Modrá planeta v ohrožení*. Praha: DOKOŘÁN, 2009. 227 s. ISBN 978-80-7363-277-9

KLAUS, V. *Modrá, nikoli zelená planeta*. Praha: DOKOŘÁN, 2007. 164 s. ISBN 978-80-7363-152-9

- KOCOUREK, R. *Msta vynálezu: Ekologie a kulturní krize společnosti*. Olomouc: Votobia, 1997. 159 s. ISBN 80-7198-232-6
- KOHOUT, P. *Finance po krizi: dusledky hospodárske recese a co bude dál*. Praha: Grada Publishing, 2009. 272 s. ISBN 978-80-247-3583-2
- KOLÁŘSKÝ, R. – SUŠA, O. *Filosofie a současná ekologická krize*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1998. 176 s. ISBN 80-7007-116-8
- KOLEKTÍV AUTOROV. *Bankovní a finanční slovník*. Praha: Nakladatelství Svoboda-Libertas, 1993. 157 s. ISBN 80-205-0357-9
- KOLEKTÍV AUTOROV. *Ekonomická encyklopédia: Slovník A-Ž*. Bratislava: Vydavateľstvo Sprint, 1995. 630 s. ISBN 80-967122-2-5
- KOLEKTÍV AUTOROV. *Politológia*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2007. 269 s. ISBN 80-89132-03-0
- KOTLEBOVÁ, J. – CHOVANCOVÁ, B. *Medzinárodné finančné centrá, zmeny v globálnej finančnej architektúre*. Bratislava: Iura Edition, 2010. 484 s. ISBN 978-80-8078-299-3
- KOVAČKA, M. *Makroekonomika*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1992. 273 s. ISBN 80-08-01490-3
- KOVANDA, L. *Příběh dokonalé bouře (nejen) s laureáty Nobelovy ceny o finanční krizi*. Praha: Mediacop s.r.o., 2010. 112 s. ISSN 1804-1701
- KUTÍLEK, M. *Racionálně o globálním oteplování*. Praha: DOKOŘÁN, 2008. 185 s. ISBN 978-80-7363-183-3
- LOMBORG, B. *Skeptický ekolog: jaký je skutečný stav světa?*. Praha: DOKOŘÁN, 2006. 587 s. ISBN 80-7363-059-1
- MINÁROVÁ, A. *Vybrané kapitoly z environmentálnej etiky a bioetiky*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2004. 140 s. ISBN 80-8050-685-X
- NĚMCOVÁ, I. a kolektiv. *Ekonomická governance v hospodársky vyspělých státech v kontextu mezinárodních vztahu*. Praha: Professional Publishing, 2010. 127 s. ISBN 978-80-7431-020-1
- NOVÁČEK, P. – HUBA, M. *Ohrožená planeta*. Olomouc: Vydavatelství UP v Olomouci, 1994. 203 s. ISBN 80-7067-382-6
- RÁCZ, E. *Ekológia a spoločnosť*. Bratislava: JASAM, 2002. 175 s. ISBN 80-968745-0-0
- SAMUELSON, P. A. – NORDHAUS, W. D. *Ekonomía I*. Bratislava: Medzinárodná účastinná spoločnosť BRADLO, 1992. 419 s. ISBN 80-7127-030-X

SMOLKOVÁ, E. *Ekologický problém ako šanca*. Bratislava: IRIS, 2000. 134 s. ISBN 80-88778-95-6

STANEK, P. a kolektív. *Megatrendy a finančné trhy v 21. storočí*. Bratislava: Sprint vfra, 2007. 207 s. ISBN 978-80-89085-90-3

STANĚK, P. *Globalizácia svetovej ekonomiky*. Bratislava: EPOS, 1999. 221 s. ISBN 80-8057-109-0

TRÁVNÍČEK, V. *Bezdomovcum zamkli kanál: o životním prostředí docela jinak*. Bratislava: Eko-konzult, 2006. 199 s. ISBN 80-8079-050-7

Elektronické dokumenty:

HUERTA, J. S. *Finančná kríza a ekonomická recesia*. [online] 2009 [2011-04-06]
Dostupné na internete:
<http://www.konzervativizmus.sk/article.php?2909>

Lacné emisie vytvárajú problémy. [online] 2009 [2011-04-20] Dostupné na internete:
<http://www.euractiv.sk/zivotne-prostredie/clanok/lacne-emisie-vytvaraju-problemy-012364>

MUSÍLEK, P. *Analýza príčin a dusledku České finanční krize v 90 letech*. [online] 2004
2011 [2011-03-01] Dostupné na internete:
http://nb.vse.cz/kbp/TEXT/Grant_krize_1a.pdf

Ohlédnutí za suchem v Amazonii. [online] 2010 [2011-04-05] Dostupné na internete:
<http://gnosis9.net/view.php?cisloclanku=2010120006>

Oznámenie komisie o ratingových agentúrach. [online] 2006 [2011-03-03] Dostupné na internete:
<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:059:0002:0006:SK:PDF>

Porovnanie stupňov ratingu jednotlivých ratingových agentúr. [online] [2011-03-10]

Dostupné na internete:

<http://www.ekf.vsb.cz>

Rating finančných inštitúcií. [online] [2011-03-19] Dostupné na internete:

<http://www.ekf.vsb.cz/miranda2/export/sites->

[root/ekf/konference/cs/okruhy/frpfi/rocnik-](http://www.ekf.vsb.cz/miranda2/export/sites-root/ekf/konference/cs/okruhy/frpfi/rocnik-)

[2007/prispevky/dokumenty/S154_Majtanova_Anna_Schreterova_Ingrid.pdf](http://www.ekf.vsb.cz/miranda2/export/sites-root/ekf/konference/cs/okruhy/frpfi/rocnik-2007/prispevky/dokumenty/S154_Majtanova_Anna_Schreterova_Ingrid.pdf)

Úvod do fundamentálnej analýzy - hospodársky cyklus. [online] 2011 [2011-04-22]

Dostupné na internete: <http://www.cikomodity.com/index.php?action=vzdelavanie->

[uvod-do-fundamentalnej-analyzy](http://www.cikomodity.com/index.php?action=vzdelavanie-uvod-do-fundamentalnej-analyzy)